

梵语宝典

语法背诵速查手册

北京大学南亚学系 叶少勇

2024年11月25日修订, 未完成

修正建议敬请发至: yedharma@qq.com

凡例

- 1 本手册所涵盖的语法范围仅限于古典梵语
- 2 [ ]表示语法属性。
- 3 以带圈数字①-⑦表示第一至第七格。
- 4 °表示若干字符的省略
- 5 ..表示同上或同前。
- 6 √表示词根。
- 7 **红色粗体**表示特别应注意之处。
- 8 **蓝色斜体**表示梵语传统语法术语, 为了清晰起见, 有时会以大写字母表示其中的符号 (*anubandha*)。这部分标注是针对进阶学习, 初学者可先不理睬。

सर्वेषुभूतेषुमङ्गलंलभतेपरंभक्त्यामामभिजानातियावाञ्छस्मितत्वतइत्यादौभेदेननिर्देश
दित्वातिमृत्युमेतिनान्यःपंथाविद्यतेअयनायेत्यादिश्रुतिविरोधःशंकनीयः।भक्त्यवांतरथापारत्न
वतीत्युक्तेज्वालानामसाधनत्वमुक्तंभवति।यस्यदेवेपराभक्तिर्यथादेवेतथागुरौ।तद्यैतेकथितास्त
देहांतेदेवःपरंब्रह्मतारकंयाचष्टेयमेवैषष्टपुतेतेनलभ्यइत्यादिश्रुतिस्मृतिपुराणवचनाथेवंसति
इक्तिरेवमोक्षहेतुरिति सिद्धं॥ तेनैवदत्तयामत्यातङ्गीताविद्यतिःकृता।सएवपरमानंदस्रयाशी
नंदपादाङ्गरजःश्रीधारिणाधुना॥श्रीधरस्वामियतिनाकृतागीतासुबोधिनी॥२॥स्रयागङ्गव
तास्रदंतर्गतं तत्त्वंप्रेषुसुरूपैतिकिंशुरुकृपापीशुषदृष्टिंविना।अंबुष्वांजलिनानिरस्यजलधेरादि
किंनिमज्जतिजनःसत्कर्णधारंविना॥३॥॥इतिश्रीमहाभरतेशतसाहस्रसंहितायांवेद्यासि
गवद्गीतासूपनिषसुब्रह्मविद्यायांयोगशास्त्रेश्रीकृष्णार्जुनसंवादेयोगशास्त्रनिर्णयसत्यासादित
गवद्गीताटीकायांसुबोधिशांश्रीधरस्वामिकृतौमोक्षयोगोनामअष्टादशोऽध्यायः॥॥संवत्१६२५

目 录

一、字母表	1
二、连声	2
附表: 梵语词法体系表.....	3
三、变格	4
(一) 名词、形容词	4
(二) 代词.....	8
(三) 数词.....	9
四、变位	10
(一) 基本变位之特殊时态(现在时体系).....	10
(二) 基本变位之一般时态(非现在时体系)	12
1. 完成时.....	12
2. 不定过去时	13
3. 祈求式	14
4. 将来时	14
5. 假定时	14
(三) 派生动词	15
1. 致使动词.....	15
2. 加强动词	15
3. 愿望动词	15
4. 名动词	15
五、分词	15
(一) 现在分词	15
(二) 将来分词	15
(三) 完成分词	15
(四) 过去分词	16
(五) 必要分词	16
(六) 不定式	16
(七) 独立式	16
六、复合词	17
(一) 动词复合词	17
(二) 名词性复合词.....	17
1. 相违释.....	17
2. 依主释	17
3. 多财释	18
4. 副词复合词	18
七、后缀	18
(一) 原始后缀	18
(二) 派生后缀	19
(三) 阴性后缀	19
八、格律	20
(一) 计字颂	20
(二) 计量颂	20
九、基础词汇.....	[待添加]

一、字母表 (*akṣara-samāmnāya*)

天城体 (*devanāgarī*) 与拉丁字母转写

元音 (*svara*) 浊:

* 有多种写法时, 推荐使用首个。 ** 字符上[~]表可长可短, 例如: ā表a或ā, ī表i或ī。 *** ㄩ在实际行文中不会出现。

	简单元音 (<i>śuddha</i>)								复合元音 (<i>samyukta</i>)				
独立形式	अ a	आ ā	इ i	ई ī	उ u	ऊ ū	ऋ ṛ/ṝ	ॠ ṝ/ṝ̄	ऌ ḷ/ḹ	ए e	ऐ ai	ओ o	औ au
拼合形式	क ka	का kā	कि ki	की kī	कु ku	कू kū	कृ kṛ	कृ̄ kṝ	कृ̌ kḷ	के ke	कै kai	को ko	कौ kau

拼合形式特例: रु ru रू rū दृ ḍṛ शु/शु śu शू/शू śū शृ śṛ हू hū हृ hr

辅音 (*vyañjana*): * ऌ 仅用于吠陀。

	清不送气	清送气	浊不送气	浊送气	鼻音 (浊)
喉音 <i>kanṭhya</i>	क ka	ख kha	ग ga	घ gha	ङ ṅa
腭音 <i>tālavya</i>	च ca	छ cha	ज ja	झ jha	ञ ña
卷舌音 <i>mūrdhanya</i>	ट ṭa	ठ ṭha	ड ḍa	ढ ḍha	ण ṇa
齿音 <i>dantya</i>	त ta	थ tha	द da	ध dha	न na
唇音 <i>oṣṭhya</i>	प pa	फ pha	ब ba	भ bha	म ma

半元音 (浊) <i>antahstha</i>	य ya	र ra	ल la	व va
啞音 (清) <i>uṣman</i>	श śa/ṣa	ष ṣa	स sa	ह ha (浊)

辅助符号:

◌̣	ṁ/ṃ̇ (<i>anusvāra</i> 随韵)
◌̣̣	ṁ/ṃ̇ (<i>anunāsika</i> 鼻声)
◌̣:	ḥ (<i>visarga</i> 止声)
◌̣x	ḥ (<i>jihvāmūliya</i> 舌根声)
◌̣:	ḥ (<i>upadhmāniya</i> 吹气声)
◌̣	ṣ (<i>avagraha</i> 略音符)
◌̣	(<i>virāma</i> 消除元音符)

元音分级:

原级	a	ī	ū	ṝ	ḹ
二合 (<i>guṇa</i>)	a	e	o	ar	al
三合 (<i>vrddhi</i>)	ā	ai	au	ār	āl

数字:

०	१	२	३	४	५	६	७	८	९
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9

音节: 有长或复合元音, 或短元音后接超过一个辅音, 或跟m, h, 为长音节 (*guru*), 符号为-; 其他为短音节 (*laghu*), 符号为~; ~表可长可短。

常用辅音连写 (*samyoga*):

क्-: क kka, ख kha, क kta, क्त ktya, क्त्र ktra, क्तव ktva, क्तथ ktha, क्क kna, क्क kma, क्क kya, क्क kra, क्क krya, क्क kla, क्क kva, क्क kṣa, क्क kṣṇa, क्क kṣma, क्क kṣmya, क्क kṣya, क्क kṣva。

ख्-: ख khna, ख्य khya。

ग्-: ग्ग gda, ग्ग gdha, ग्ग gdhva, ग्ग gna, ग्ग gnya, ग्ग gbha, ग्ग gbhya, ग्ग gma, ग्ग gya, ग्ग gra, ग्ग grya, ग्ग gla, ग्ग gva。

घ्-: घ ghna, घ्म ghma, घ्य ghya, घ्म ghra。

ङ्-: ङ ṅka, ङ ṅkta, ङ ṅkṣa, ङ ṅkṣva, ङ ṅkha, ङ ṅkhya, ङ ṅga, ङ ṅgya, ङ ṅgra, ङ ṅgha, ङ ṅghra, ङ ṅna, ङ ṅma。

च्-: च cca, च्च ccha, च्च cchra, च्च cchva, च्च cña, च्च cma, च्च cya。

छ्-: छ chya, छ chra。

ज्-: ज jja, ज्ज jña, ज्ज jva, ज्ज jha, ज्ज jña, ज्ज jhya, ज्ज jma, ज्ज jya, ज्ज jra, ज्ज jva。

ञ्-: ञ ñca, ञ्च ñcha, ञ्च ñja, ञ्च ñsa。

ट्-: ट ṭka, ट ṭta, ट्य ṭya, ट्ठ ṭva, ट्ठ ṭsa。

ठ्-: ठ ṭhya, ठ ṭhra。

ड्-: ड ḍga, ड ḍda, ड्य ḍya。

ढ्-: ढ ḍhya, ढ ḍhra, ढ्य ḍhya。

ण्-: ण ṇta, ण ṇtha, ण ṇda, ण ṇdha, ण ṇna, ण ṇma, ण ṇya, ण ṇva。

त्-: त tka, त tta, त्त tya, त्त ttra, त्त ttva, त्त ttha, त्त tna, त्त tnya, त्त tpa, त्त tpha, त्त tma, त्त tmya, त्त tya, त्त tra, त्त trya, त्त tva, त्त tsa, त्त tsna, त्त tsnya, त्त tsya, त्त tsva。

थ्-: थ thya。

द्-: द ḍga, द ḍgra, द ḍda, द ḍdya, द ḍdra, द ḍdva, द ḍdha, द ḍdhya, द ḍdhva, द ḍna, द ḍba, द ḍbra, द ḍbha, द ḍbhya, द ḍma, द ḍya, द ḍra, द ḍrya, द ḍva, द ḍvya。

ध्-: ध dhna, ध्म dhma, ध्य dhya, ध्म dhra, ध्म dhva。

न्-: न nta, न्त ntya, न्त्र ntra, न्त ntsa, न्त ntha, न्त nda, न्त nddha, न्त ndra, न्त ndha, न्त ndhya, न्त ndhra, न्त nna, न्त nnya, न्त nma, न्त nya, न्त nra, न्त nva, न्त nsa。

प्-: प pta, प्त ptya, प्त pna, प्त pma, प्त pya, प्त pra, प्त pla, प्त psa。

फ्-: फ phya。

ब्-: ब bja, ब्द bda, ब्ध bdha, ब्ध bdhva, ब्ध bba, ब्ध bbha, ब्ध bya, ब्ध bra。

भ्-: भ bhna, भ्य bhya, भ्र bhra, भ्व bhva。

म्-: म mna, म्म mpa, म्म mpra, म्म mba, म्म mbya, म्म mbha, म्म mya, म्म mra, म्म mla。

य्-: य yya, य yva。

ल्-: ल lka, ल्ग lga, ल्प lpa, ल्म lma, ल्म lya, ल्म lla, ल्म lva, ल्म lha。

व्-: व vna, व्म vya, व्म vra。

श्-: श śca, श्च ścya, श्च śna, श्म śma, श्च śya, श्च śra, श्च śrya, श्च śla, श्च śva, श्च śvya。

ष्-: ष ṣka, ष ṣkra, ष ṣta, ष ṣtya, ष ṣtra, ष ṣtrya, ष ṣtva, ष ṣtha, ष ṣhya, ष ṣna, ष ṣnya, ष ṣpa, ष ṣpra, ष ṣma, ष ṣya, ष ṣva, ष ṣṣa。

स्-: स ska, स्क्र skra, स्ख skha, स्त sta, स्त stya, स्त्र stra, स्त stva, स्त stha, स्त sthya, स्त sna, स्त spa, स्त sphya, स्त sma, स्त smya, स्त sya, स्त sra, स्त sva, स्त ssa。

ह्-: ह ḥna, ह ḥna, ह ḥma, ह ḥya, ह ḥra, ह ḥla, ह ḥva。

二、连声 (samdhi)

1. 词尾辅音变化

多个辅音作尾音，只能留住第一个。

√as 现分 *sant+s* (阳单①格尾) → *san*
r 可接一个辅音: *ūrj* 力量, 阴单① *ūrk*

k ṭ t p ṇ n m
以及止声可落尾，其余都要起变化。

k ṭ t p 同行变，
腭音变 **k, j** 或变 **ṭ**，
ś ṣ h 变 **ṭ** 少变 **k**。
r s 要变 **visarga**。

tad→*tat*; *yudh+s* (阳单①格尾)→*yut*
prāc→中单①*prāk*; *vāc*→阴单① *vāk*
asṛj→中单①*asṛk*; *devarāj*→阳单①*devarāj*
viś→单①*viṭ*; *diś*→单①*dik*; *śaś*→①*śat*;
madhulih→单①*madhuliṭ*
punar→*punaḥ*; *buddhas*→*buddhaḥ*

送气音前移
前音为浊不送气，
尾音为 **h** 或浊气，
若尾音变不送气，
前音就要变送气。

goduh [阳] 挤奶者
→ 单① *godhuk*

2. 词外连声

通 则 后音同化或影响前音

2.1 元音见元音 (svarasamdhi)

*在转写中，词外连声合成的元音可加尖帽符提示：

$\hat{a} = \bar{a}$ $\hat{i} = \bar{i}$ $\hat{e} = e$ $\hat{ai} = ai$ $\hat{ar} = ar$

ā 与任何元音加，
除了自加变长音，
就彼基础升一级。

na+adya→*nādya*; *na+āsu*→*nāsu*
升级：原级→二合；二合→三合
na+iha→*nēha*; *vinā+īṛṣyayā*→*vinērṣyayā*
na+eva→*nāiva*
sā+uvāca→*sōvāca*; *sā+auśadhiḥ*→*sāuśadhiḥ*
yathā+rṣiḥ→*yathārṣiḥ*

ī ū 还有 **r ṛ**，
除了自加变长音，
变为各自半元音。

asti+iha→*astīha*
devī+iva→*devīva*
sādhu+uktam→*sādhūktam*
itī+eva→*itīva*
astu+eva→*astv eva*

e o 除了能吃 **a**，
遇到元音就变 **a**。

te+api→*te'pi*
vane āste→*vana āste*

只要遇到是元音，
ai 变 **ā** 来 **au** 变 **āv**。

tasmai+adāt→*tasmā adāt*
tau+ubhau→*tāv ubhau*

双数、叹、呼和 **amī**，
尾 **ā ī ū e** 不会变。

* *amī* = *adas* 阳复①，见 p. 8。
* 此现象称为 *pragrhya*
caḥṣuṭī ime 这两只眼睛
kanye āsāte atra 俩女孩坐在那儿

2.2 元音见辅音

短元音及 **mā, ā** 后，
初音 **ch** 就变为 **cch**，
长元音后也可变。

na+chindanti → *na cchindanti*
* 词内元音后 *ch* 永远变 *cch*
√*chid* → *cicheda*
√*prach* → *prcchati*

2.3 辅音见元音/辅音 (halsamdhi)

清遇清来不变化，
遇浊浊化，鼻鼻化。

āsī+rājā → *āsīd rājā*
abhavat+atra → *abhavad atra*
tat+na → *tan na*; *vāk me* → *vāñ me*
tat+mṛṣā → *tan mṛṣā*

t 同化于腭、卷、l，
遇 ś 变 **c**，ś 变 **ch**。

tat+ca→*tac ca*; *tat+jalam*→*taj jalam*
tat+labhate → *tal labhate*
tat+śrutvā → *tac chrutvā*

前短元音后元音，
除 **m** 鼻音要重复。

āsan+atra → *āsann atra*

只要遇辅音，
尾 **m** 变随韵。

tam+ca → *taṃ ca*;
tam+śrutvā → *taṃ śrutvā*

n 遇浊的腭、卷、ś，
就变同部位鼻音了，
此时的 ś 多变 **ch**。

tān+janān → *tāñ janān*
tān+śāsān → *tāñ śāsān*
或 *tāñ chaśān*

n 遇清的腭、卷、齿，
变随韵后再插啞。

tān ca → *tāṃś ca*
tān+tān → *tāṃś tān*

n 在 l 前须变 **ñ** (लँ)，
也可写为 **ṃl** 或 **ṃ**。

तान् लोकान् → तान्लोकान्
tān+lokān → *tāṃl lokān*/*tāṃ lokān*

无气辅音若遇 **h**，
h 变相应送气浊。

tat+hi → *tad dhi*
vāk+hi → *vāg ghi*

2.4 落尾s与r (visarga的变化, visargasamdhi)

s 遇清的腭、卷、齿，
变为相应的啞音。
遇他清音或落尾，
就要变为 **visarga**。

buddhas+ca → *buddhaś ca*
kuṭhārais+ṭaṅkaiḥ
→ *kuṭhāraiṣ ṭaṅkaiḥ*
atas tat
tās+kanyāḥ→*tāḥ kanyāḥ*

浊前非 **ā** 元音后，
s 音就要变为 **r**。

matī+mama → *matir mama*
paśus+iva → *paśur iva*

as 遇浊辅变 **o**，
遇 **a** 变 **o** 还吃 **a**，
遇他元音则脱落。
ās 浊前都脱落。

aśvas vahati → *aśvo vahati*
buddhas+api → *buddho 'pi*
buddhas+iva → *buddha iva*
buddhās+iva → *buddhā iva*
aśvās+vahanti → *aśvā vahanti*

清前之 **r** 变如 **s**。
浊前之 **r** 不变化。

punar punar → *punaḥ punaḥ*
punar vadati

不可出现两个 **r**，
前 **r** 脱落元拉长。

taruḥ+rohati → *tarū rohati*

3. 词内连声

通 则 后音同化或影响前音；若无冲突，大部分词外连声规则也适用于词内

3.1 元音见元音

e 变 **ay**; **ai** 变 **āy**,
o 变 **av**; **au** 变 **āv**.
ī ū 也可变 **iy uv**.

√nī→现在时陈述单三 ne+a-ti→**nayati**
√i→现在时未完成单— ai+am→**āyam**
√bhū→现在时陈述单三 bho+a-ti→**bhavati**
dhī→单① dhī+am → **dhiyam**

i u 之后接 **r v**,
如果后再加辅音,
i u 一般都拉长。

gir → 复③ **gīrbhiḥ**
√div → 现在时陈述单三 **dīvyati**

3.2 辅音见元音和辅音

元、半元及鼻音前,
辅音一般不变化。
辅前按词尾变,
再按词外连声变

manas+vin → **manasvin**
marut+am(单②) → **marutam**
先依 §1 再依 §2.3:
pad+na→pat+na→**panna**
vid+ta→vit+ta→**vitta**

ś 遇见 **t** 变 **ṣṭ**,
j 则变 **kt** 或 **ṣṭ**。

√drś+ta → **drṣṭa**
√yuj+ta → **yukta**
√srj+ta → **srṣṭa**

词根末 **j ś ṣ h**,
变位遇 **s** 合变 **kṣ**,
根末之 **s** 不变化。

√viś→将来时 veś+syati→**vekṣyati**
√dviś→现在时陈述单二 dveś+si → **dvekṣi**
√śās→现在时陈述单二 śās+si → **śāssi**

h 与 **t th dh** 合成 **ḍh**,
前元音除 **r** 要拉长。

√ruh+tvā→**rūḍhvā**; √lih+ta→**liḍha**
√lih→现在时双二 → **lih+thas**
现在时双三 → **lih+tas** } **liḍhas**

3.3 例外：前音同化后音

送气音后移：

气浊遇 **t th** 变无气，
后音变为送气浊。

√budh+ta → **buddha**
√sidh+ta → **siddha**
√labh+ta → **labdha**
*前音的送气前移时，后音不浊化：√dhā→**dadh+te**→**dhatte**

卷舌化规则：

n 前若有 **ṛ r ṣ**,
间无腭、卷、齿、**ś s**,
n 后为元或 **n m y v**,
此时的 **n** 变卷舌。

akṣan → 单③ **akṣṇā**
brahman → 单③ **brahmaṇā**
rāma → 单③ **rāmeṇa**

s 前紧邻 **k r l**,
以及非 **a ā** 元音
后面若非 **r** 和 **r**,
此时的 **s** 变卷舌。
即使中隔 **m** 或 **h**。

vāk → 复⑦ **vāk+su** → **vākṣu**
havis → 单③ **havis+ā** → **haviṣā**
但, tri → 阴复① **tisraḥ**

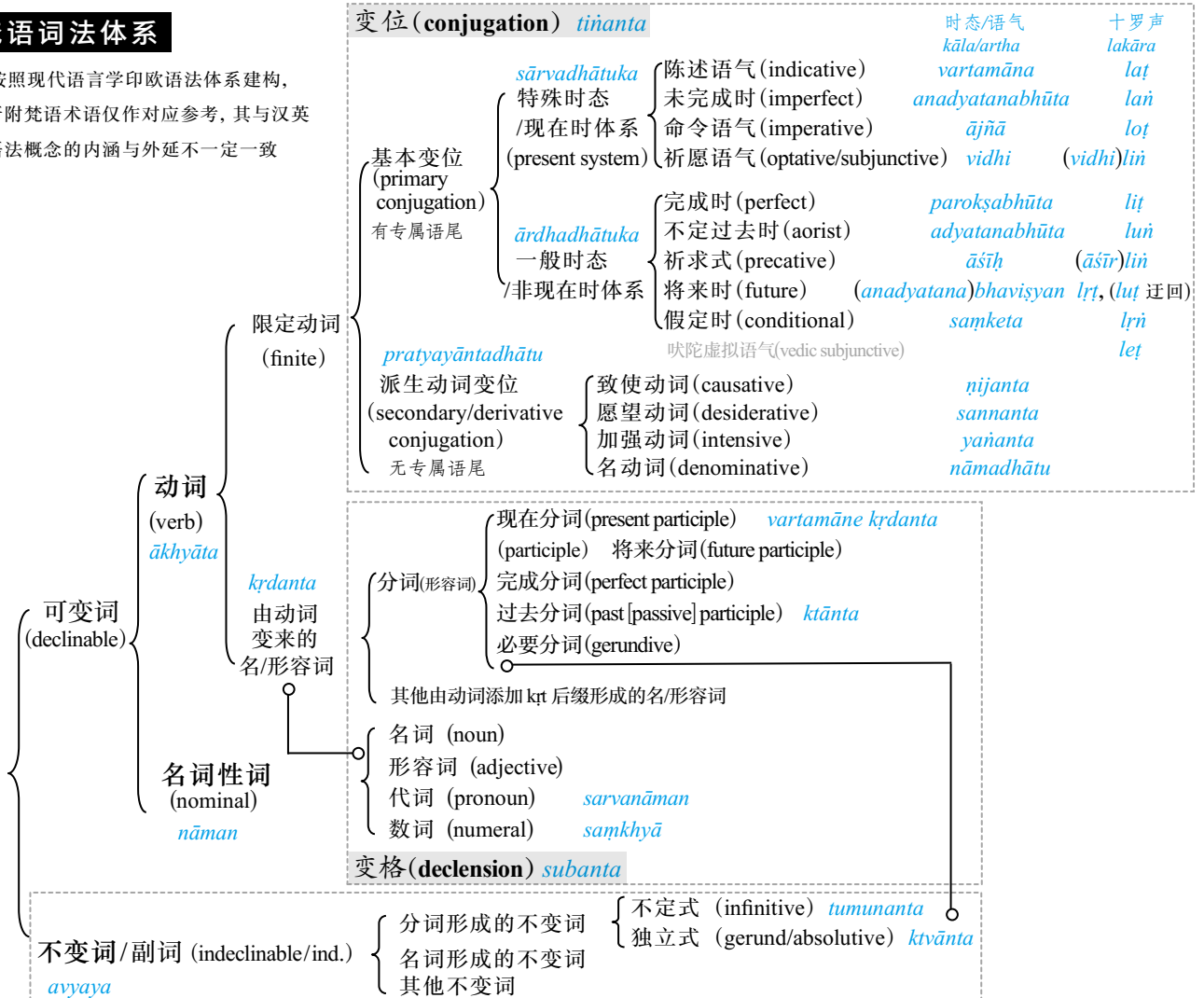
例外：**s** 优先变为 **r**：
havis → 复③ **havirbhiḥ**
puṃs 人、hiṃs 伤害，中s不变化。

齿在卷、**ṣ** 后变卷。

Viś+ta → **iṣṭa**

梵语词法体系

* 按照现代语言学印欧语法体系建构，
所附梵语术语仅作对应参考，其与汉英
语法概念的内涵与外延不一定一致

三、变格 (名词、形容词、代词、数词)

变格 = 词基(*prātipadika*) + 格尾(*sup*) * 名词与形容词的区别: 名词有固定的性(*liṅga*), 形容词随其所修饰词而变性

格尾通例

	单 <i>ekavacana</i>	双 <i>dvivacana</i>	复 <i>bahuvacana</i>
① <i>prathamā</i> (体格)	-s	-au / ī (中)	-as / i (中)
② <i>dviṭīyā</i> (业格)	-am	..	..
③ <i>ṭṛtīyā</i> (具格)	-ā	-bhyām	-bhis
④ <i>caturthī</i> (为格)	-e	..	-bhyas
⑤ <i>pañcamī</i> (从格)	-as*	..	..
⑥ <i>ṣaṣṭhī</i> (属格)	-as	-os	-ām
⑦ <i>saptatī</i> (依格)	-i	..	-su

sambodhana (呼格)**

* 万能单数第⑤格格尾: -tas. ** 印度传统语法将呼格视作第①格的变体, 而非第⑧格。

阴性格尾通例

	单	双	复
①	-(s)	-au / ī / ū	-as
②	-m	..	- (元拉格) (除单音节词)
③	-ā	-bhyām	-bhis
④	-ai	..	-bhyas
⑤	-ās	..	..
⑥	-ās	-os	-ām
⑦	-ām	..	-su

(一) 名词 (*nāman*)、形容词 (*viśeṣaṇa*)

1. 元音尾音变格

a 结尾: deva [阳] 天神 phala [中] 果			阴性 a 结尾: senā [阴] 军队					
devaḥ	phalam	devau	phale	devāḥ	phalāni	senā	sene	senāḥ
devam	..	..	..	devān	..	senām	..	..
devena		devābhyām		devaiḥ		senayā	senābhyām	senābhiḥ
devāya		..		devebhyaḥ		senāyai	..	senābhyaḥ
devāt		..		..		senāyāḥ	..	..
devasya		devayoḥ		devānām		..	senayoḥ	senānām
deve		..		deveṣu		senāyām	..	senāsu
deva		* 呼格若未列出, 表同于第①格				sene	* 例外: ambā 母亲, 单呼: amba	
阳性 i 结尾: kavi [阳] 诗人 (特例: sakhi [阳] 朋友)			阳性 u 结尾: bhānu [阳] 太阳					
kaviḥ (sakhā)	kavī (sakhāyau)	kavayaḥ (sakhāyaḥ)		bhānuḥ	bhānū	bhānavaḥ		
kavim (sakhāyam)	.. (..)	kavīn		bhānum	..	bhānūn		
kavinā (sakhāyā)	kavibhyām	kavibhiḥ		bhānunā	bhānubhyām	bhānubhiḥ		
kavaye (sakhaye)	..	kavibhyaḥ		bhānave	..	bhānubhyaḥ		
kaveḥ (sakhyaḥ)	..	..		bhānoḥ	..	..		
.. (..)	kavyoḥ	kavīnām		..	bhānvoḥ	bhānūnām		
kavau (sakhya)	..	kaviṣu		bhānau	..	bhānuṣu		
kave	* pati 表“丈夫”时, 单数有5个形式依 sakhi: ③patyā, ④patye, ⑤⑥patyuh, ⑦patyau, 余同 kavi, 复合词后词及表“主人”则全同 kavi。			bhāno	..	..		
阴性 i 结尾: matī [阴] 慧			阴性 u 结尾: dhenu [阴] 母牛					
matīḥ	matī	matayaḥ		dhenuḥ	dhenū	dhenavaḥ		
matim	..	matīḥ		dhenum	..	dhenūḥ		
matyā	matibhyām	matibhiḥ		dhenvā	dhenubhyām	dhenubhiḥ		
mataye / matyai	..	matibhyaḥ		dhenave / dhenvai	..	dhenubhyaḥ		
mateḥ / matyāḥ	..	..		dhenoh / dhenvāḥ	..	..		
.. / ..	matyoḥ	matīnām		.. / ..	dhenvoḥ	dhenūnām		
matau / matyām	..	matīṣu		dhenau / dhenvām	..	dhenuṣu		
mate	..	..		dhenoh	..	..		
中性 i 结尾: vāri [中] 水			中性 u 结尾: madhu [中] 蜜					
vāri	vāriṇī	vāriṇi		madhu	madhunī	madhūni		
..	..	..		..	..	..		
vāriṇā	vāribhyām	vāribhiḥ		madhunā	madhubhyām	madhubhiḥ		
vāriṇe	..	vāribhyaḥ		madhune	..	madhubhyaḥ		
vāriṇaḥ	..	..		madhunaḥ	..	..		
..	vāriṇoḥ	vāriṇām		..	madhunoḥ	madhūnām		
vāriṇi	..	vāriṣu		madhuni	..	madhuṣu		
vāri / vāre	..	..		madhu / madho	..	..		

* i u 为尾音的形容词中性单④⑤⑥⑦, 双⑥⑦, 可同于阳性。

单音节阴性 ī 结尾: dhī [阴] 智(例外: strī 女人)			单音节阴性 ū 结尾: bhū [阴] 大地		
dhīḥ (strī)	dhiyau	dhiyaḥ	bhūḥ	bhuvau	bhuvaḥ
dhiyam (striyam / strīm)	..	.. (striyaḥ / strīḥ)	bhuvam	..	..
dhiyā	dhībhyām	dhībhiḥ	bhuvā	bhūbhyām	bhūbhiḥ
dhiye / dhiyai (striyai)	..	dhībhyaḥ	bhuve / bhuvai	..	bhūbhyaḥ
dhiyaḥ / dhiyāḥ (striyāḥ)	..	..	bhuvaḥ / bhuvāḥ	..	..
.. / .. (..)	dhiyoḥ	dhiyām / dhīnām (strīnām)	.. / ..	bhuvoḥ	bhuvām / bhūnām
dhiyi / dhiyām (striyām)	..	dhīṣu	bhuvi / bhuvām	..	bhūṣu
dhīḥ (stri)					
多音节阴性 ī 结尾: nadī [阴] 河			多音节阴性 ū 结尾: vadhū [阴] 女人		
nadī (例外: lakṣmīḥ)	nadyau	nadyaḥ	vadhūḥ	vadhvau	vadhvaḥ
nadīm	..	nadīḥ	vadhūm	..	vadhūḥ
nadyā	nadībhyām	nadībhiḥ	vadhvā	vadhūbhyām	vadhūbhiḥ
nadyai	..	nadībhyaḥ	vadhvai	..	vadhūbhyaḥ
nadyāḥ	..	..	vadhvāḥ	..	..
..	nadyoḥ	nadīnām	..	vadhvoḥ	vadhūnām
nadyām	..	nadīṣu	vadhvām	..	vadhūṣu
nadī			vadhu		
dātr [阳] 施者(阴-ṛ)作者名词(亲属名词 napṛ 孙子, bhartṛ 丈夫, svasṛ [阴] 姐妹, 强干依此), pitṛ [阳] 父亲(其他亲属名词强干依此), mātr [阴] 母亲(复②为 -ṛḥ)			dātr [中] 施者		
dātā	dātārau	pitārau	dātāraḥ	pitāraḥ	dātr
dātāram	pitāram	..	..	dātṛn	pitṛn (阴 mātrḥ)
dātrā	dātṛbhyām	dātṛbhiḥ	dātṛṇā	dātṛbhyām	dātṛbhiḥ
dātre	..	dātṛbhyaḥ	dātṛṇe	..	dātṛbhyaḥ
dātuḥ	..	..	dātṛnaḥ	..	..
..	dātṛoḥ	dātṛṇām	..	dātṛṇoḥ	dātṛṇām
dātari	..	dātṛṣu	dātṛṇi	..	dātṛṣu
dātar			dātṛ / dātar		
特例: nṛ [阳] 人			o 结尾: go [阳、阴] 牛(强干 gau 弱干 go)		
nā	narau	naraḥ	gauḥ	gāvau	gāvaḥ
naram	..	nṛn	gām	..	gāḥ
narā	nṛbhyām	nṛbhiḥ	gavā	gobhyām	gobhiḥ
nare	..	nṛbhyaḥ	gave	..	gobhyaḥ
naraḥ	..	..	goḥ	..	..
..	nroḥ	nṛṇām / nṛṇām	..	gavoḥ	gavām
nari	..	nṛṣu	gavi	..	goṣu
三合元音结尾: nau [阴] 船; rai [阳] 财富 (rā接辅初语尾)			以 ā ī ū 结尾的阳、阴性复合词: go-pā 牧牛人; pra-dhī 智者(例外: -nī, 单⑦-nyām)		
nauḥ	rāḥ	nāvau rāyau	nāvaḥ rāyaḥ	gopāḥ pradhīḥ	gopau pradhyaḥ
nāvam rāyam/rām	..	..	..	rāyaḥ/rāḥ	gopām pradhyaḥ
nāvā	rāyā	naubhyām rābhyām	naubhiḥ rābhiḥ	gopā pradhya	gopābhyām
nāve	rāye	..	..	naubhyaḥ rābhyaḥ	gope pradhya
nāvaḥ	rāyaḥ	..	..	..	gopābhiḥ
..	..	nāvōḥ rāyōḥ	nāvām rāyām	..	gopābhyaḥ
nāvi	rāyi	..	..	nauṣu rāṣu	gopāḥ pradhyaḥ
..	..	..	..	..	gopōḥ pradhyaḥ
..	..	..	..	..	gopām pradhyaḥ
..	..	..	..	..	gopāsu pradhīṣu

2. 辅音尾音变格

通例 (无强弱干)					
阴、阳性变格相同: marut [阳] 风			中性: vār [中] 水		
marut	marutau	marutaḥ	vāḥ	vārī	vārī
marutam	..	..	..	..	..
marutā	marudbhyām	marudbhiḥ	余同阳性 单①、复③⑦应注意的词: dviṣ [阳] 敌人: dviṣ, dviḍbhiḥ, dviṣtu; parivrāj [阳] 游僧: parivrāt, parivrāḍbhiḥ, parivrātsu; vāc [阴] 言语: vāk, vāgbhiḥ, vākṣu; sraj [阴] 花环: srak, sragbhiḥ, sraḥṣu; diś [阴] 方向: dik, digbhiḥ, dikṣu; viś [阳、阴] 吠舍, 人民: 一般用复数, viḍbhiḥ, viṣtu.		
marute	..	marudbhyaḥ			
marutaḥ	..	..			
..	marutoḥ	marutām			
maruti	..	marutsu			
s 结尾					
manas [中] 意; sumanas [阳] 善意者 (阴同此)			havis [中] 祭品; udarcis [阳] 放光者		
manaḥ sumanāḥ	manasī sumanasau	manāṃsi sumanasah	haviḥ udarciḥ	haviṣī udarciṣau	haviṃṣī udarciṣah
.. sumanasam	.. ..	.. ..	.. udarciṣam	.. ..	.. ..
manasā	manobhyām	manobhiḥ	haviṣā	havirbhyām	havirbhiḥ
manase	..	manobhyaḥ	haviṣe	..	havirbhyaḥ
manasaḥ	..	..	haviṣah	..	..
..	manasoḥ	manasām	..	haviṣoḥ	haviṣām
manasi	..	manaḥsu / manassu	haviṣī	..	haviṣṣu / haviṣṣu
manaḥ sumanāḥ				* us 结尾类同 is	
a(n)t 结尾					
sat [√as 现分, 阳]; dadat [√dā 现分, 阳] (第3类动词无强干); dhīmat [阳] 智者 (-mant, -vant 后缀 [含过去主动分词]); 特例: mahat [阳] 大 (强干 ānt)			sat √as 现分 [中] (-mat, -vat 后缀中性同此); dadat √dā 现在分词 [中], jagat [中] 世界; 特例: mahat [中] 大 (强干 ānt)		
san dadat	santau dadatau	santaḥ dadataḥ	sat dadat	sati dadati	santi dada(n)ti
dhīmān mahān	dhīmantau mahāntau	dhīmantaḥ mahāntaḥ	jagat mahat	jagati mahati	jaganti mahanti
santam dadatam	.. ..	sataḥ	.. ..	*1, 4, 6 (两可)、10 类动词 现分用强干: gacchantī	.. ..
dhīmantam mahāntam	.. ..	..	.. ..	.. ..	.. ..
satā	sadbhyām	sadbhiḥ	其余同阳性 强弱干通则 : 阳性菜刀形五强, 中性依数中弱强。 其余辅初用中干, 没有中干用弱干。 * “依数”指中性第①②格的单、双、复数依次; “辅初”指加辅音为初音的语尾时。		
sate	..	sadbhyaḥ			
sataḥ	..	..			
..	satoḥ	satām			
sati	..	satsu			
san dhīman mahān					
an 结尾 (强干 ān 中干 a 弱干 n)					
rājan [阳] 国王			nāman [中] 名		
rājā	rājānau	rājānaḥ	nāma	nāmnī / nāmanī	nāmāni
rājānam	..	rājānaḥ	..	.. / ..	..
rājñā	rājabhyām	rājabhiḥ	余同阳性 * 为避免三辅音, 以 man、van 结尾的词, 若 m、v 前有辅音, 弱干用 an, 例如 ātman: ātmanā, ātmane, ātmanaḥ, ... 特例: maghavan 因陀罗、yuvan 年轻、śvan 狗, 弱干分别为 maghon、yūn、śun。其中 maghavan 可依 maghavat 变格。		
rājñe	..	rājabhyaḥ			
rājñah	..	..			
..	rājñoḥ	rājñām			
rājñi / rājani	..	rājñas			
rājan			nāma / nāman		
in 结尾 (强弱 in 中 i): balin [阳、中, 阴-] 有力的			r 结尾: gir [阴] 话语 (同通例, cf. 词内连声 3.1)		
(阳) balī (中) bali	balinau balinī	balinaḥ balini	gīḥ	girau	giraḥ
balinam	.. ..	.. ..	giram	..	..
balinā	balibhyām	balibhiḥ	girā	gīrbhyām	gīrbhiḥ
baline	..	balibhyaḥ	gire	..	gīrbhyaḥ
balinaḥ	..	..	giraḥ	..	..
..	balinoḥ	balinām	..	gīroḥ	girām
balini	..	balisṣu	giri	..	gīrṣu
(阳) balin (中) bali/balin					

ac 结尾 方向形容词 [阳、中] [阴]:弱干-ī -āc(前缀末音为 a)强-āñc 弱-āc; -yac/vac(前缀末音 i/u)强-yañc/vañc 中-yac/vac 弱-īc/ūc 其他: 强-āñc 中-ac 弱-īc			-ac	强	中	弱
			上/北	udañc	udac	udīc
			后/西	pratyañc	pratyac	pratic
			低下	nyañc	nyac	nīc
			接着	anvañc	anvac	anūc
			特例:			
			横向	tiryañc	tiryac	tiraśc
[阳] prāñ [中] prāk	prāñcau prācī	prāñcaḥ prāñci	[阳] udañ [中] udak	udañcau udīcī	udañcaḥ udañci	
prāñcam ..	.. ..	prācaḥ ..	udañcam ..	.. ..	udīcaḥ ..	
prācā	prāgbhyām	prāgbhiḥ	udīcā	udagbhyām	udagbhiḥ	
prāce	..	prāgbhyaḥ	udīce	..	udagbhyaḥ	
prācaḥ	..	..	udīcaḥ	..	..	
..	prācoḥ	prācām	..	udīcoḥ	udīcām	
prāci	..	prākṣu	udīci	..	udakṣu	
-īyas 结尾的比较级(强īyāms 弱 īyas) garīyas [阳、中] 更重的 *[阴] garīyasī			-vas 结尾的完成分词(强 vāms 中 vat 弱 uṣ) vidvas [阳、中] 博学的 *[阴] viduṣī			
[阳] garīyān	garīyāmsau	garīyāmsaḥ	[阳] vidvān	vidvāmsau	vidvāmsaḥ	
[中] garīyah	garīyasī	garīyāmsi	[中] vidvat	viduṣī	vidvāmsi	
garīyāmsam ..	.. ..	garīyasah ..	vidvāmsam ..	.. ..	viduṣah ..	
garīyasā	garīyobhyām	garīyobhiḥ	viduṣā	vidvadbhyām	vidvadbhiḥ	
garīyase	..	garīyobhyaḥ	viduṣe	..	vidvadbhyaḥ	
garīyasah	..	..	viduṣah	..	..	
..	garīyasoḥ	garīyasām	..	viduṣoḥ	viduṣām	
garīyasi	..	garīyaḥsu / garīyassu	viduṣi	..	vidvatsu	
garīyan			vidvan			

3. 不规则词

ahan [中] 一天 (强 ahān 中 ahas 弱 ahn)			pathin [阳] 路 (强 panthān 中 pathi 弱 path)		
ahaḥ	ahnī	ahāni	panthāḥ	panthānau	panthānaḥ
..	..	..	panthānam	..	pathaḥ
ahnā	ahobhyām	ahobhiḥ	pathā	pathibhyām	pathibhiḥ
* dīrghāhan 长日 中性依此, 阳性依 sumanas 变			* mathin 搅棍、r̥bhukṣin 因陀罗, 依此变, 但后者 kṣ 前不加 n。		
akṣi [中] 眼 (弱 akṣṇ)			pums [阳] 人 (强 pumāms 中 pum 弱 pums)		
akṣi	akṣiñī	akṣiṇi	pumān	pumāmsau	pumāmsaḥ
..	..	..	pumāmsam	..	pumsaḥ
akṣṇā	akṣibhyām	akṣibhiḥ	pumsā	pumbhyām	pumbhiḥ
呼: akṣi / akṣe	* 单⑦ akṣṇi / akṣaṇi		呼: puman		
* asthi 骨, dadhi 酸奶, sakthi 股, 依此变					
-han [阳] (强 han 中 ha 弱 ghn) 杀...者 brahmahan [阳] 杀婆罗门者 [阴]: brahmaghnī			anaḍuh [阳] 牛 (强 anaḍvāh 中 anaḍut 弱 anaḍuh)		
brahmahā	brahmahaṇau	brahmahaṇaḥ	anaḍvān	anaḍvāhau	anaḍvāhaḥ
brahmahaṇam	..	brahmaghnaḥ	anaḍvāham	..	anaḍuhaḥ
brahmaghnā	brahmahabhyām	brahmahabhiḥ	anaḍuhā	anaḍudbhyām	anaḍudbhiḥ
呼: brahmahan			呼: anaḍvan		
pāda [阳] 脚 (弱干可用 pad)			jarā [阴] 年老 (加元音初音语尾可用 jaras)		
pādaḥ(呼 pāda)	pādau	pādāḥ	jarā (呼 jare)	jare / jarasau	jarāḥ / jarasaḥ
pādam	..	pādān / padaḥ	jarām / jarasam	.. / ..	.. / ..
pādena / padā	pādābhyām/ padbhyām	pādaiḥ / padbhiḥ	jarayā / jarasā	jarābhyām	jarābhiḥ
div [阴] 天空 (中干 dyu)			hṛdaya [中] 心 (弱干可用 hṛd)		
dyauḥ	dīvau	divaḥ	hṛdayam	hṛdaye	hṛdayāni
divam	..	..	..	..	hṛdayāni / hṛndi
divā	dyubhyām	dyubhiḥ	hṛdayena / hṛdā	hṛdayābhyām/ hṛdbhyām	hṛdayaiḥ / hṛdbhiḥ
ap [阴] 水 (只有复数)			āpaḥ, apaḥ, adbhiḥ, adbhyaḥ, .., apām, apsu		

(二) 代词 (*sarvanāman*)

mad 第一人称 (asmad)						tvad 第二人称 (yuṣmad)					
aham		āvām		vayam		tvam		yuvām		yūyam	
mām / mā		.. / nau		asmān / naḥ		tvām / tvā		.. / vām		yuṣmān / vaḥ	
mayā		āvābhyām		asmābhiḥ		tvayā		yuvābhyām		yuṣmābhiḥ	
mahyam / me		.. / nau		asmabhyam/naḥ		tubhyam / te		.. / vām		yuṣmabhyam/vaḥ	
mat / (mattaḥ)		..		asmat		tvat / (tvattaḥ)		..		yuṣmat	
mama / me		āvayoḥ / nau		asmākam / naḥ		tava / te		yuvayoḥ / vām		yuṣmākam/vaḥ	
mayi		..		asmāsu		tvayi		..		yuṣmāsu	
tad 第三人称 [阳、中]						tad 第三人称 [阴]					
saḥ		tat		tau		te		te		tāni	
tam		..		..		..		tān		..	
tena		tābhyām		taiḥ		tayā		tābhyām		tābhiḥ	
tasmai		..		tebhyaḥ		tasyai		..		tābhyaḥ	
tasmāt		..		..		tasyāḥ		..		..	
tasya		tayoḥ		teṣām		..		tayoḥ		tāsām	
tasmin		..		teṣu		tasyām		..		tāsu	

依 tad 变格的代词和形容词

① 完全相同	② 格尾相同	③ 大体相同	④ 可以相同
etad 近指指示代词 阳 eṣaḥ 中 etat 阴 eṣā	yad 关系代词 ① 阳 yaḥ 中 yat 阴 yā ② yam yat yām	kim 疑问代词 ① 阳 kaḥ 中 kim 阴 kā ② kam kim kām	可依③变, 阳中单⑤⑦与阳复①也可依名词变 可依③变, 阳中单⑤⑦与阳复①也可依名词变
enad 粘着代词, 非指示, 变格不全 [阳、中] 单 ② enam/enat ③ enena [阴] ② enām ③ enayā 双⑥⑦ enayoḥ	依此变化的有: anya 两者中: katara, yatara, anyatara, itara; 三者中: katama, yatama, anyatama	依此变化的有: eka 一个” ekatarā 两者任一 ubhaya 两者都 sarva 一切 viśva 遍	依此变化的形容词有: adhara 下面的 antara 里面的 apara 另一个 para 其他 avara 后面的 uttara 更上的 uttama 最上的 dakṣiṇa 右、南的 pūrva 早的 sva 自己的

* (e)saḥ遇 a° 变(e)so ° 遇其他元音和所有辅音失去 ḥ。

idam: [阳] ayam、[中] idam						idam: [阴] iyam		
ayam	idam	imau	ime	ime	imāni	iyam	ime	imāḥ
imam	..	..	..	imān	..	imām	..	..
anena		ābhyām		ebhiḥ		anayā		ābhyām
asmai		..		ebhyaḥ		asyai		ābhyaḥ
asmāt		..		..		asyāḥ		..
asya		anayoḥ		eṣām		..		anayoḥ
asmin		..		eṣu		asyām		āsu
adas: [阳] asau、[中] adas						adas: [阴] asau		
asau	adaḥ	amū		amī	amūni	asau	amū	amūḥ
amum	..	..		amūn	..	amūm	..	..
amunā		amūbhyām		amībhiḥ		amuyā		amūbhyām
amuṣmai		..		amībhyaḥ		amuṣyai		amūbhyaḥ
amuṣmāt		..		..		amuṣyāḥ		..
amuṣya		amuyōḥ		amīṣām		..		amuyōḥ
amuṣmin		..		amīṣu		amuṣyām		amūṣu

指示代词的远近程度

最近	近	远	最远
etad (eṣaḥ)	idam (ayam)	tad (saḥ)	adas (asau)
上文	下文		
<i>śrutvātad idam vadati</i>			

(三)数词		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
基数词		eka	dva	tri	catur	pañca	ṣaṣ	sapta	aṣṭa	nava	daśa
①	同 sarva, 只有单、复数, 无双数	阳 中 阴 dvau dve dve	阳 中 阴 trayaḥ trīṇi tisraḥ	阳 中 阴 catvāraḥ catvāri caturasraḥ	阳 中 阴 pañca	ṣaṣ	sapta	aṣṭa / aṣṭau	nava	daśa	
②		.. .. ..	trīn	caturaḥ	..	..	..	.. / ..	..	..	
③		dvābhyām	tribhiḥ tisṛbhiḥ	caturbhiḥ caturbhiḥ	pañcabhiḥ ṣaḍbhiḥ	saptabhiḥ aṣṭābhiḥ	navabhiḥ daśabhiḥ				
④⑤		..	tribhyaḥ tisṛbhyaḥ	caturbhyaḥ caturbhyaḥ	pañcabhyaḥ ṣaḍbhyaḥ	saptabhyaḥ aṣṭābhyaḥ	navabhyaḥ daśabhyaḥ				
⑥		dvayoh	trayāṇām tisṛṇām	caturṇām caturṇām	pañcāṇām ṣaṇṇām	saptāṇām aṣṭāṇām	navāṇām daśāṇām				
⑦		..	triṣu tisṛṣu	caturṣu caturṣu	pañcasu ṣaṣṣu	saptasu aṣṭāṣu	navasu daśāsu				
说明			只有双数。 dvaya [形、中]	阳千: tri, 阴千: tisṛ traya [形、中] 三者	强 catvar, 弱 catur, 阴 caturas						11-19 依此变格
序数词 皆为形容词	prathama-[阴-ā]	dvītiya-[阴-ā]	trītiya-[阴-ā]	caturtha- [阴-ī] caturīya- [阴-ā] turīya- [阴-ā] turya- [阴-ā]	pañcama- [阴-ī]	ṣaṣṭha- [阴-ī]	saptama- [阴-ī]	aṣṭama- [阴-ī]	navama- [阴-ī]	daśama- [阴-ī] 11-19 可 daśa-	
	单⑤⑥⑦可依代词变格: prathamasmāi / prathamāya dvītiyaśyāḥ / dvītiyāyāḥ										
副 词	次数	sakṛt	dviḥ	triḥ	catuḥ	pañcakṛtvah pañcavāram	ṣaṣṭakṛtvah ṣaḍvāram	saptakṛtvah	aṣṭakṛtvah	navakṛtvah	
	类型	ekadhā	dvidhā / dvedhā	tridhā / tredhā	caturdhā	pañcadhā	ṣoḍhā / ṣaḍdhā	saptadhā	aṣṭadhā	navadhā	daśadhā
	分配	ekaśaḥ	dviśaḥ	triśaḥ		pañcaśaḥ	ṣaṣṭśaḥ			navaśaḥ	

	基数	序数 [阴°mī°sī°tā]	1	2	3	6	8
10	daśa	daśama- (≥11 可 daśa-)	ekā°	dvā°	trayo°	ṣoḍaśa	aṣṭā°
20	viṃśatiḥ (复合词中 viṃśat)	viṃśatitama- viṃśa-	eka°	..	..	ṣaḍ°	..
30	triṃśat	triṃśattama- triṃśa-	..	..	trayas°	ṣaṭ°	..
40	catvāriṃśat	catvāriṃśattama- catvāriṃśa-	..	dvi° / dvā°	tri° / trayaś°	..	aṣṭā°
50	pañcāśat	pañcāśattama- pañcāśa-	..	.. / ..	.. / ..	..	..
60	ṣaṣṭiḥ	ṣaṣṭitama- (≥61 可 ṣaṣṭa-)	..	.. / ..	.. / ..	..	..
70	saptatiḥ	saptatitama- (≥71 可 saptata-)	..	.. / ..	.. / ..	..	..
80	aṣṭiḥ	aṣṭitama- (≥81 可 aṣṭita-)	ekā°	dvy°	try°	ṣaḍ°	aṣṭā°
90	navatiḥ	navatitama- (≥91 可 navata-)	eka°	dvi° / dvā°	tri° / trayaś°	ṣaṇ°	aṣṭā°

	基数	序数	x2	x3
100	śatam	śatatama- ≥ 200 可 śata-	dviśatam / dve śate	triśatam / trīṇi śatāṇi
1000	sahasram	sahasratama-	dvisahasram / dve sahasre	
10000	ayutam	ayutatama-		
100000	śatasahasram lakṣam	śatasahasratama- lakṣatama-		

常用表示数字的形容词:

① ūna 缺的, 多用以表 9: 19 = ekonaviṃśatiḥ / ūnaviṃśatiḥ;

② adhika, uttara 多的: 98 = aṣṭādhikanavatiḥ / aṣṭādhikā navatiḥ;

345 = pañcācatvāriṃśadadhikam triśatam; 2984 = caturaśītyadhikam navaśatādhikam dvisahasram

复杂用例: sārđham arđhatrayodaśabhir bhikṣuśataiḥ “与比丘众千二百五十人俱。”

数字意为“第十三个百人只是一半”

数词用法:

① ≤19 的数词可作形容词, 与所修饰名词(性)、数、格一致; ② ≥20 的数词为名词, 与所修饰名词复数作同位语, 仅格一致; 或名词用复数第⑥格; ③ 与所修饰名词组成复合词。

四、变位 词根(dhānu)变为语干(viṅa), 再加语尾(āni)。主动语态Parasmaipada(缩:P)表主动意义; 中间语态Amanepada(缩:A), 现在时中, 用于主动语干表主动意义, 用于被动语干表被动意义; 一般时态中, 兼表主、被动。

(一) 基本变位之特殊时态(现在时体系): 10类语干(dasagaṇa): bhvādi, adādi, juhotyādi, divādi, svādi, tudādi, rudhādi, tanādi, kryādi, curādi

末a类 非a类 强干分布: 陈述、未完、主动单, 命令语气第一人, 以及主动第三单, 祈愿一个都没有。

原始语尾 ↓ 派生语尾	1、4、6、10类 √bhū 1. 是			第2类 (词根类) 强干二合 √ad 吃 √dviṣ 恨			第3类 (重复语干类) 强干二合 √hu 祭献																	
	单	双	复	单	双	复	单	双	复															
	主动语态	主动语态	主动语态	主动语态	主动语态	主动语态	主动语态	主动语态	主动语态															
陈述语尾	bhavāmi	bhavāvas	bhavāmas	admi	dveṣmi	advas	dviṣvas	admas	dviṣmas	juhomi	juhuvas	juhumas												
	bhavasi	bhavaṭhas	bhavatha	atsi	dveṣi	atthas	dviṣṭhas	attha	dviṣṭha	juhoṣi	juhuthas	juhutha												
	bhavaṭi	bhavaṭas	bhavanti	atti	dveṣṭi	attas	dviṣṭas	adanti	dviṣanti	juhoti	juhutas	juhvatī												
中间语态	bhave	bhavāvahe	bhavāmahe	ade	dviṣe	advahe	dviṣvahe	admahe	dviṣmahe	juhve	juhuvahe	juhumahe												
	bhavase	bhavethe	bhavadhve	atse	dviṣe	adāthe	dviṣāthe	addhve	dviṣdhve	juhuse	juhvāthe	juhudhve												
	bhavate	bhavete	bhavante	atte	dviṣṭe	adāte	dviṣāte	adate	dviṣate	juhute	juhvāte	juhvate												
未完成时	abhavam	abhavāva	abhavāma	ādam	adveṣam	ādva	advīṣva	ādma	advīṣma	ajuhavam	ajuhuva	ajuhuma												
	abhavas	abhavaṭam	abhavata	ādas*	adveṣ	āttam	advīṣtam	ātta	advīṣṭa	ajuhos	ajuhutam	ajuhuta												
	abhavaṭ	abhavaṭām	abhavan	ādat*	adveṣ	āttām	advīṣtām	ādan	advīṣan / advīṣur	ajuhot	ajuhutām	ajuhavur												
中间语态	abhave (-i)	abhavāvahi	abhavāmahi	ādi	advīṣi	ādvaḥi	advīṣvaḥi	ādmahi	advīṣmahi	ajuhvi	ajuhuvaḥi	ajuhumahi												
	abhavaṭhās	abhavaṭhām	abhavadhvam	ātthās	advīṣṭhās	ādāthām	advīṣāthām	ādhvam	advīṣdhvam	ajuhuthās	ajuhvāthām	ajuhudhvam												
	abhavaṭa	abhavaṭām	abhavanta	ātta	advīṣṭa	ādātām	advīṣātām	ādāta	advīṣata	ajuhuta	ajuhvātām	ajuhvata												
命令语态	bhavāni	bhavāva	bhavāma	adāni	dveṣāni	adāva	dveṣāva	adāma	dveṣāma	juhavāni	juhavāva	juhavāma												
	bhava	bhavaṭam	bhavata	adḍhi	dviḍḍhi	attam	dviṣtam	atta	dviṣṭa	juhudhi*	juhutam	juhuta												
	bhavaṭu	bhavaṭām	bhavantu	attu	dveṣṭu	attām	dviṣṭām	adantu	dviṣantū	juhotu	juhutām	juhvatu												
中间语态	bhavai	bhavāvahai	bhavāmahai	atai	dveṣai	adāvahai	dveṣāvahai	adāmahai	dveṣāmahai	juhavai	juhavāvahai	juhavāmahai												
	bhavasva	bhavethām	bhavadhvam	atsva	dviṣṣva	adāthām	dviṣāthām	addhvam	dviḍḍhvam	juhuṣva	juhvāthām	juhudhvam												
	bhavaṭām	bhavetām	bhavantām	attām	dviṣṭām	adātām	dviṣātām	adatām	dviṣatām	juhutām	juhvātām	juhvatām												
祈愿语态	bhaveyam	bhaveva	bhaveṃ	adyām	dviṣyām	adyāva	dviṣyāva	adyāma	dviṣyāma	juhuyām	juhuyāva	juhuyāma												
	bhaves	bhavetam	bhaveta	adyās	dviṣyās	adyātām	dviṣyātām	adyāta	dviṣyāta	juhuyās	juhuyātām	juhuyāta												
	bhavet	bhavetām	bhaveyur	adyāt	dviṣyāt	adyātām	dviṣyātām	adyur	dviṣyur	juhuyāt	juhuyātām	juhuyur												
中间语态	bhaveya	bhavevahi	bhaveṃmahi	adīya	dviṣīya	adīvaḥi	dviṣīvaḥi	adīmahi	dviṣīmahi	juhvīya	juhvīvaḥi	juhvimahi												
	bhavethās	bhaveyāthām	bhavēdhvam	adīthās	dviṣīthās	adīyāthām	dviṣīyāthām	adīdhvam	dviṣīdhvam	juhvīthās	juhvīyāthām	juhvidhvam												
	bhaveta	bhaveyātām	bhaveṃran	adīta	dviṣīta	adīyātām	dviṣīyātām	adīran	dviṣīran	juhvīta	juhvīyātām	juhviran												
规则与特例	<p>第一套语尾(如上): 二元相逢语尾胜。 未完词根前增a, a遇元音成三合。 祈愿标志为长ī, ī在元前用两次。 语干构成规则: 1类除闭长音节,* 元音二合再加a, 6类不变而加a, 4类加ya,10类aya; 未a遇m,v要拉长 *√jiv jiva,√nind ninda 不规则语干: √kram 1P krāma 1Ā krama ā-√cam 1 ācāma √guh 1 gūha</p>			<p>第二套语尾(区别): 中态复三没有n, 中双二三连结ā; 未完s,t辅后落, 若词尾音是齿,s, t s或t三唯t; 未完之an有时ur; 命令主动单数二, 元后加hi辅后dhi; 祈愿标志为yā, ī, 主动单一为yām。 √vid未完非an永ur, √dviṣ,√yā等则两可。 此类中之重复者: √cakās发光,√jaks吃</p>			<p>陈: eti, itas, yanti; 未: ayam, ais, ait, aitām, ayan; 命: ayāni, ihi, etu, ayāva, itam, itām, ayāma, ita, yantu; 祈: iyāt; adhi-vi Ā. 弱干元前用 iy: adhīye, adhīte, adhīyate ⑥√sī 躺Ā永二合元, 复三(除祈)语尾前插: 陈: śete, śerate; 未: aśeta, aśerata; 命: śetām, śeratām; 祈: śayīta, śayīran 2) 辅音结尾词根 ①P. √van, śvas 呼吸,</p>			<p>jakṣ吃, rud哭, svap 睡, 辅前(除y)插入i, 未完s,t前插入i或a roditi, rudanti, arodīs/ arodas, arodīt/arodat ②√lih 舔 主: lehmi, lekṣi, leḍhi, lihmas, liḍha, lihanti; 中: lihe, likṣe, liḍhe, lihmahe, liḍhve, lihate ③√duh 挤奶 主: dohmi, dhokṣi, dogdhi, duhmas, dugdha, duhanti; 中: duhe, dhukṣe, dugdhe, duhmahe dhugdḥve, duhate</p>			<p>①√sās P 是, 弱干s asmi svas smas asi sthas stha asti stas santi āsam āsva āsma āsīs āstam āsta āsīt āstām āsan asāni asāva asāma edhi stam sta astu stām santu syām syāva syāma syās syātam syāta syāt syātām syur ⑥√vās Ā, s遇dh失落 āse, āsse, āste, ādhve ⑦√vad 未完s,t前插 ⑧√cakṣ Ā说,遇齿 丢k: cakṣe, ..., caṣṭe</p>			<p>①√sās P 命令,弱 干遇辅为śis: 陈: śāsti, śāsati, 未: aśāsam, aśās/ aśāt, aśāt, aśāsur; 命: śādhi, śāstu; 祈: śisyāt ②√han P 弱干遇 元为ghn,遇m v y 为han,他辅为ha: 陈: hanmi, haṃsi, hanti, hanmas, hatha, ghnanti; 命: hanāni, jahi, hantu, ghnantu; 未: ahanam, ahan, ahan, aghnan。</p>			<p>用二套语尾,但: 所有复三没有n, 未完二合用ur, 命令除√hu都用hi。 语干重复规则: 气用无气喉用腭, 复辅音用第一个, 前噬后清用清音, 元音只用短元音, 复元用 a, ī用 i。 ①√dā 给 强干dadā弱dad: dadāti, datte, dehi。 ②√dhā 放置 强干dadhā 弱dadh, 齿s前为dhad/dhat: dadhāti, dhatte, dhehi</p>			<p>③√bhi P 畏 弱干为 bibhī。 ④√mā Ā 量,以i重 复,弱干遇辅为 mimī,遇元为mim: 陈: mime, mimīṣe, mimīte, mimate; 未: amimi, amimīta。 ⑤√hā P 抛弃, 弱干遇辅为 jahī, 遇元为 jah: 陈: jahāmi, jahāsi, jahāti, jahīmas, jahītha, jahati; 命: jahīhi/jahāhi。 ⑥√hrī P 惭愧, 弱干遇元为jihriy。</p>		

		第5类 (nu类) 强干加 no 弱加 nu √su 挤出			第7类 (鼻音类) 尾辅音前强干加 na 弱加 n √rudh 阻止			第8类 (u类) 强干加o 弱加u, 变位同√su, 特例: √kṛ 做			第9类 (nā类) 强干加 nā 弱加 nī √krī 买		
		单	双	复	单	双	复	单	双	复	单	双	复
陈述语态	主动语态	sunomi	sunuvas / sunvas	sunumas / sunmas	ruṇadhmi	rundhvas	rundhmas	karomi	kurvas	kurmas	krīṇāmi	krīṇivas	krīṇīmas
	中间语态	sunuṣi	sunuthas	sunutha	ruṇatsi	runddhas	runddha	karoṣi	kuruthas	kurutha	krīṇāsi	krīṇīthas	krīṇītha
	中间语态	sunoti	sunutas	sunvanti	ruṇaddhi	runddhas	rundhanti	karoti	kurutas	kurvanti	krīṇāti	krīṇītas	krīṇanti
	中间语态	sunve	sunuvahe / sunvahe	sunumahe / sunmahe	rundhe	rundhvahe	rundhmahe	kurve	kurvahe	kurmahe	krīṇe	krīṇīvahe	krīṇīmahe
	中间语态	sunuṣe	sunvāthe	sunudhve	runtse	rundhāthe	runddhve	kuruṣe	kurvāthe	kurudhve	krīṇīṣe	krīṇāthe	krīṇīdhve
	中间语态	sunute	sunvāte	sunvate	runddhe	rundhāte	rundhate	kurute	kurvāte	kurvate	krīṇīte	krīṇāte	krīṇate
未完成时	主动语态	asunavam	asunuva / asunva	asunuma / asunma	aruṇadham	arundhva	arundhma	akaravam	akurva	akurma	akrīṇām	akrīṇīva	akrīṇīma
	中间语态	asunos	asunutam	asunuta	aruṇat / aruṇas	arunddham	arunddha	akaros	akurutam	akuruta	akrīṇās	akrīṇītam	akrīṇīta
	中间语态	asunot	asunutām	asunvan	aruṇat	arunddhām	arundhan	akarot	akurutām	akurvan	akrīṇāt	akrīṇītām	akrīṇan
	中间语态	asunvi	asunuvahi / asunvahi	asunumahi / asunmahi	arundhi	arundhvahi	arundhmahi	akurvi	akurvahi	akurmahi	akrīṇi	akrīṇīvahi	akrīṇīmahi
	中间语态	asunuthās	asunvāthām	asunudhvam	arunddhās	arundhāthām	arunddhvam	akuruthās	akurvāthām	akurudhvam	akrīṇīthās	akrīṇāthām	akrīṇīdhvam
	中间语态	asunuta	asunvātām	asunvata	arunddha	arundhātām	arundhata	akuruta	akurvātām	akurvata	akrīṇīta	akrīṇātām	akrīṇata
命令语态	主动语态	sunavāni	sunavāva	sunavāma	ruṇadhāni	ruṇadhāva	ruṇadhāma	karavāni	karavāva	karavāma	krīṇāni	krīṇāva	krīṇāma
	中间语态	sunu	sunutam	sunuta	runddhi	runddham	runddha	kuru	kurutam	kuruta	krīṇīhi (辅尾āna)	krīṇītam	krīṇīta
	中间语态	sunotu	sunutām	sunvantu	ruṇaddhu	runddhām	rundhantu	karotu	kurutām	kurvantu	krīṇātu	krīṇītām	krīṇantu
	中间语态	sunavai	sunavāvahai	sunavāmahai	ruṇadhahi	ruṇadhāvahai	ruṇadhāmahai	karavai	karavāvahai	karavāmahai	krīṇai	krīṇāvahai	krīṇāmahai
	中间语态	sunuṣva	sunvāthām	sunudhvam	runtsva	rundhāthām	runddhvam	kuruṣva	kurvāthām	kurudhvam	krīṇīṣva	krīṇāthām	krīṇīdhvam
	中间语态	sunutām	sunvātām	sunvatām	runddhām	rundhātām	rundhatām	kurutām	kurvātām	kurvatām	krīṇītām	krīṇātām	krīṇatām
祝愿语态	主动语态	sunuyām	sunuyāva	sunuyāma	rundhyām	rundhyāva	rundhyāma	kuryām	kuryāva	kuryāma	krīṇīyām	krīṇīyāva	krīṇīyāma
	中间语态	sunuyās	sunuyātam	sunuyāta	rundhyās	rundhyātam	rundhyāta	kuryās	kuryātam	kuryāta	krīṇīyās	krīṇīyātam	krīṇīyāta
	中间语态	sunuyāt	sunuyātām	sunuyur	rundhyāt	rundhyātām	rundhyur	kuryāt	kuryātām	kuryur	krīṇīyāt	krīṇīyātām	krīṇīyur
	中间语态	sunvīya	sunvīvahi	sunvīmahi	rundhīya	rundhīvahi	rundhīmahi	kurvīya	kurvīvahi	kurvīmahi	krīṇīya	krīṇīvahi	krīṇīmahi
	中间语态	sunvīthās	sunvīyāthām	sunvīdhvam	rundhīthās	rundhīyāthām	rundhīdhvam	kurvīthās	kurvīyāthām	kurvīdhvam	krīṇīthās	krīṇīyāthām	krīṇīdhvam
	中间语态	sunvīta	sunvīyātām	sunvīran	rundhīta	rundhīyātām	rundhīran	kurvīta	kurvīyātām	kurvīran	krīṇīta	krīṇīyātām	krīṇīran
规则与特例	用二套语尾: 未完三复只用an, 若词根末是元音, nu遇v, m可丢u, 遇元音变为nv, 命主单二零语尾, 若词根末是辅音, nu遇元音变 nuv, 命主单二要加 hi。	√sru 听 强干 śṛno, 弱干 śṛnu śṛnomi śṛnuvas śṛnumas / śṛnvas / śṛnmas śṛnoṣi śṛnuthas śṛnutha śṛnoti śṛnutas śṛnvanti śṛnve śṛnuvahe śṛnumahe / śṛnvahe / śṛnmahe śṛnuṣe śṛnvāthe śṛnudhve śṛnute śṛnvāte śṛnvate śṛnu (命主单二)	用二套语尾: 未完三复只用an, 所加鼻音为尾 辅音的同类音, 遇啞与h变m。	√yuj 相应 yunajmi yuñjvas yuñjmas yunakṣi yuñkthas yuñktha yunakti yuñktas yuñjanti yuñje yuñjvahe yuñjmahe yunkṣe yuñjāthe yuñgdhve yunkte yuñjāte yuñjate ayunajam ayuñjva ayuñjma ayunak ayuñktam ayuñkta ayunak ayuñktām ayuñjan ayuñji ayuñjvahi ayuñjmahi ayuñkthās ayuñjāthām ayuñgdhvam ayuñkta ayuñjātām ayuñjata yunajāni yunajāva yunajāma yuñgdhi yuñktam yuñkta yunaktu yuñktām yuñjantu yunajai yunajāvahai yunajāmahai yunkṣva yuñjāthām yuñgdhvam yunktām yuñjātām yuñjātām	用二套语尾: 类同第5类之√su, 唯有√kṛ不规则, 弱干 kuru 强 karo, m, y, v 前为 kur。	常见动词: √kṣan 伤害 kṣaṇoti, kṣaṇute √tan 伸展 tanoti, tanute √man 8, 4 Ā 思 manute, manyate	用二套语尾: 强干加 nā弱加 nī, 遇元音则只有 n; 元音结尾的词根, 命主单二需加 hi, 辅音结尾加āna, 且无类别标志 nī。	√aś 吃 aśnāti, aśnīte √kliś P 烦恼 kliśnāti √grath P 捆 grathnāti √prī 9,4 喜 prīṇāti, prīṇīte, prīyate √math 1,9 搅 mathati, mathnāti √muṣ 9,1 P 夺 muṣnāti, moṣati √vr̥ 9 选择 vṛnāti vṛnīte √stambh P 支撑 stambhnāti					
	常见动词: √aś Ā 至 aśnute √ci 积 cinoti cinute √śak P 能 śaknoti √vr̥ 5 覆盖 vṛnoti vṛnute √mi 建 minoti minute	√āp P 获得 强干 āpno, 弱干 āpnu āpnomi āpnuvas āpnumas āpnoṣi āpnuthas āpnutha āpnoti āpnutas āpnuvanti āpnuhi (命主单二)	√chid 砍断 chinatti, chintte √piṣ 磨碎 pinasti, (piṁṣte) √bhuj 享 bhunakti, bhunkte √bhid 裂开 bhinatti, bhintte √hips 伤害 hinasti, himste, hindhi (命主单二)	特例: ① 词根尾音ū变短: √lū 切断 lunāti lunīte。② 次末鼻音脱落: √bandh 捆 badhnāti, 命主单二: badhāna; √jñā 知道 jānāti, jānīte ③ √grah 抓取 grhṇāti, grhṇīte 命主单二: grhāṇa	● 现在时被动语态 (不用现在时语干! 除 ay 干): ① 词根弱化再加ya, ay干去ay加ya, 一套语尾中间态。 * 弱化与ay干的定义见下页 √tud 6 tudyate, √dviṣ 2 dviṣyate, √vac 2 ucyate, √grah 9 grhyate, √bandh 9 badhyate, √cur 10 coryate ② 词根尾元音音变: 长ā复元多变ī; i,u 拉长ī变ri, 双辅后ī变ar, ī变īr唇后ūr。 √dā 给 dīyate, √pā 1 喝 pīyate, √gai 唱 gīyate (例外: √jñā 知 jñāyate, √pā 2 护 pāyate) √ji 胜 jīyate, √sru 听 śrūyate, √kṛ 做 kṛiyate, √smṛ 念 smaryate, √kṛ 撒 kīryate, √pṛ 满 pūryate								

(二) 基本变位之一般时态 (非现在时体系)

通用概念

set 词根与 aniṭ 词根: 加辅音(除 y)开头的语尾时,有“联系元音 i”(iṭ)的词根称为 set 词根,反之为 aniṭ 词根。

以非ū, ṛ 元音结尾的词根,以及许多以腭音、d、dh、n、唇音、h 结尾的词根,为 aniṭ 词根。*√grah 的联系元音为ī, 除完成时。

弱化(samprasāraṇa): 半元音 ya, va, ra 弱化为元音 i, u, ṛ; 倒数第二位的鼻音消失; 元音 a 消失。 **强化:** 元音二合, 除闭长音节。

ay 语干: 第 10 类动词、致使动词和大部分名动词形成的以 ay 结尾的语干。

派生语尾: 一般时态除完成、将来时,皆用派生语尾(词根前多有增 a), 即未完成时语尾,末 a 语干用第一套,反之用第二套。

被动语态: 一般时态没有专门的被动形式(除不定过去时三单特例),以中间语态兼任。

1. 完成时 (表过去意义)

1.1 直接完成时

- 重复语干; ● 主单用强干; ● 辅初语尾前多有联系元音 i

语尾	单	双	复
主动语态	(一) -a	-va	-ma
	(二) -tha	-athur	-a
	(三) -a	-atur	-ur
中间语态	(一) -e	-vahe	-mahe
	(二) -se	-āthe	-dhve*
	(三) -e	-āte	-ire

* u, ṛ 后变 dhve, 联系元音 i 后也可。

● 重复语干规则 (与第 3 类所共): 气用无气喉用腭, 复辅音用第一个, 前啞后清用清音, 元音只用短元音。 (与第 3 类不共): ṛ 用 a 来重复。	词根若有 ya 和 va 算作 i, u 来重复, 弱干词根要弱化, 例如: √vac 说 uvāca, ūcur √yaj 祭祀 iyāja, ṛjur √vyadh 击 vivyādha, vividhur √svap 睡 suṣvāpa, suṣupur 但√yam 控制 yayāma, yemur	元音初音词根: 元音融合成长音: √as 是 āsa, āsur √ad 吃 āda, ādur √āp 得 āpa, āpur ṛ 或复辅前之 a, 要用 ān 来重复, 如: √añj 抹 ānañja, ānañjur;	√arc 敬 ānarca, ānarcur; √rdh 增 ānardha, ānr̥dhur 对比: √ṛ 走 āra, arur 辅前 i, u 在强干, 以 iy, uv 来重复, 如: √iṣ 愿 iyeṣa, ṛsur √uṣ 烧 uvoṣa ūsur √i 走 iyāya, ṛyur
--	--	--	---

● **语干等级:** 辅初辅尾长音节, 如此语干无分级, 其他主单用强干。

词根	强干	弱干 (弱化)			
词中有 a 尾单辅 kram, khan, gam, grah, ghas, jan, tras, tvar, pac, pat, pad, bhaj, bhram, man, yaj, yam, rāj, vac, vad, vah, vyadh, svap, han, has	√kram (一) 三/二合 cakrāma/cakrama (二) 二合 cakramitha (三) 三合 cakrāma	① 以复辅音起首者, 以替代音重复者, 词根弱干不弱化。 例: √tvar, tatvar- √kram, cakram- √has, jahas-	② √gam √jan √han √khan √ghas, 五词弱干中丢 a: jagm-, jajñ-, jaghn-, cakhn-, jakṣ-	③ √vac √vad √vah √yaj √vyadh √svap √grah, 七词弱干须缩合: ūc-, ūd-, ūh-, ṛj-, vividh-, suṣup-, jagrḥ- 例: √man, mene, menitha; √pat, pete, petitha √bhaj 依此, √tras √bhram √rāj 等可依此。	④ 词根单辅间夹 a, 辅音若无替代音, 此时弱干不重复, 词根中 a 要变 e。 主单二若有联 i, 也用如是之弱干。
ī, ū, ṛ 作结尾 kṛ, kṛ, kṛī, ci, dhū, nī, pṛ, mṛ, śri, śru, smṛ, hu	(规则同上) √nī √kṛ (一) 三/二合 nināya/ninaya cakāra/cakara (二) 二合 ninetha/ninayitha cakārtha (三) 三合 nināya cakāra	① ṛ 结尾的词根, 及 ṛ 结尾首复辅, 弱干也要用 ar, 其余弱干用短元。	② 词末遇元变 y, 避免三辅才变 iy, 而 ū 永远变 uv。	√ci cicyima, cicyur √śri śisriyima, śisriyur √nī ninyima, ninyur √kṛ cikriyima, cikriyur √hu juhuvima, juhuvur √śru śuśruma, śuśrurur	√dhū dudhuvima, dudhuvur √mṛ mamrīma, mamrur √smṛ sasmarīma, sasmarur √kṛ cakṛma, cakrur √kṛ cakārīma, cakārur
词中有 i, u, ṛ 尾单辅 iṣ uṣ dṛṣ, tud, puṣ, bhīd	(一) 二合 dadarśa bibheda (二) 二合 dadarśitha bibhedita (三) 二合 dadarśa bibheda	元音不变 √iṣ iṣima, ṛsur; √uṣ uṣima, ūsur; √dṛṣ dadṛśima, dadṛśur; √tud tududima, tududur; √puṣ pupuṣima, pupuṣur; √bhīd bibhīdima, bibhīdur	失 ā 辅前有联 i: dadiva dadima dade dadivahe dadimahe dadathur dada dadīṣe dadāthe dadidhve dadatur dadur dade dadāte dadire		
ā 结尾 复合元音 = ā dā, dhā, pā, mā, hā	(一) -au dadau (二) -ātha/-itha dadātha/daditha (三) -au dadau				

● 联系元音 i (iṭ)

- ① 中态复三永有, 辅初语尾前多有,
- ② √dru, √śru, √stu, √sru, √kṛ, √bhṛ, √vṛ, √sṛ, 八个词根永有(除中态复三):
dudrāva, dudruma, dudrūvire;
śuśrāva, śuśruma, śuśrūvire;
cakāra, cakṛma, cakṛire
- ③ ṛ 收尾除 √ṛ,
主动单二无联 i:
√mṛ, mamārtha;
√dhṛ, dadārtha
其他元音作结尾,
及中有 a 的 aniṭ,
主动单二可联 i。

● 特例

√ji 战胜 jigi: jigāya, jigur
√hi 投 jighi: jigāya, jigur
√han 杀 jaghan: jaghāna, jaghnur
√ci 积 cici/ciki: cicāya/cikāya, cikur
√bhū 是单干 babhū, 元前 babhūv

babhūva	babhūviva	babhūvima
babhūvitha	babhūvathur	babhūva
babhūva	babhūvatur	babhūvur
babhūve	babhūvivahe	babhūvimahe
babhūviṣe	babhūvāthe	babhūvidhve
babhūve	babhūvāte	babhūvire
√vid* 知 不重复, 无联 i, 有现在义		
veda	vidva	vidma
vettha	vidathur	vida
veda	vidatur	vidur
* √vid 表“找”时不依此		
√vah 说 只有不完整的完成时, 有现在义		
(二) ātha	āthatur	
(二) āha	āhatur	āhur

1.2 迂回完成时

- 构成迂回完成时的词根:
- ① 派生动词 (第 10 类、致使、愿望、名动);
  - ② 非 ā 为初音的长音节词根, 以及 √as 坐;
  - ③ √vid, √bhṛ (bibharāṃcakāra) 也可。
- 派生动词语干上, 其他动词词根上, 加 ām 再加助动词, 即 √as, √bhū, √kṛ 的完成时, as, bhū 只有主动态。

√cint 想 + √as		
cintayāmāsa	cintayāmāsiva	cintayāmāsima
cintayāmāsitha	cintayāmāsathur	cintayāmāsa
cintayāmāsa	cintayāmāsatur	cintayāmāsaur
√kathay 说 + √bhū		
kathayāmbabhūva	kathayāmbabhūviva	kathayāmbabhūvima
kathayāmbabhūvitha	kathayāmbabhūvathur	kathayāmbabhūva
kathayāmbabhūva	kathayāmbabhūvatur	kathayāmbabhūvur
√iṣ 看 + √kṛ		
īkṣāṃcakāra / °cakara	īkṣāṃcakṛva	īkṣāṃcakṛma
īkṣāṃcakārtha	īkṣāṃcakṛathur	īkṣāṃcakakra
īkṣāṃcakāra	īkṣāṃcakṛatur	īkṣāṃcakkrur
īkṣāṃcakre	īkṣāṃcakṛvahe	īkṣāṃcakṛmahe
īkṣāṃcakṛṣe	īkṣāṃcakṛāthe	īkṣāṃcakṛdhve
īkṣāṃcakre	īkṣāṃcakṛāte	īkṣāṃcakṛire

2. 不定过去时 (表过去意义)

- 前增a, 后加派生语尾(同于未完成时语尾, 末a语干用第一套, 其他用第二套); • 有7类语干和1个被动三单特例

A. 普通不定过去时

2.1 词根类 (以ā、复元收尾的词根)

- ① 以ā、复元音收尾的词根(主复三-ur), 及√bhū (主复三-an); ② 此类变位只有主动语态(ā结尾词根, 可依第4类构成中间语态)

√dā 给

adām	adāva	adāma
adās	adātam	adāta
adāt	adātām	adur

√bhū 是
元音前变bhūv

abhūvam	abhūva	abhūma
abhūs	abhūtam	abhūta
abhūt	abhūtām	abhūvan

√dhā 置 adhāt, (adhita), √sthā 站 asthāt (asthita)

2.2 a 类 (多为现在时属1、4、6类的词根)

- ① 词根后加 a (m、v 前为ā), 末ī多二合; ② 中态罕见。

√gam 走

agamam	agamāva	agamāma
agamas	agamatam	agamata
agamat	agamatām	agaman

√śak 能

aśakam	aśakāva	aśakāma
aśakas	aśakatam	aśakata
aśakat	aśakatām	aśakan

√chid 砍 acchidat, √krudh 怒 akrudhat, √rudh 阻 arudhat, √ruh 骑 aruhat, √lip 涂 alipat, √vṛt 旋 avṛtat, √sad 坐 asadat, √sic 浇 asicat, √sṛ 跑 asarat (末ī多二合)。

特例: √as 扔 āsthat, √khyā 说 akhyat, √dṛś 看 adarśat, √śās 命令 aśīsat, √hve 呼 ahvat

2.3 重复语干加 a 类 (ay 语干)

- ① 重复词根再加 a (m、v 前为ā); ② ay 语干依此变, 去 ay 后元音再变单/短 (参√bhū); ③ 对于 ay 干, 重复元音非 u 即 i*; 为与词根音形成-~节奏, 适时变ū, ī; ④ 几个特例动词依此变, 非致使义, 重复规则依现在时第三类, 尾 i 变 iy, u 变 uv (参√dru), 词根中 a 消失(参√pat); ⑤ 有中态。
*词根中有ū则用 u 重复, 其他元音一律用 i 重复。

[使]√budh 唤醒 abūbudha- (非使: abodhiṣ-)

[使]√jan 生 ajījana- (非使Ā: ajaniṣṭa)

[使]√bhū 造 abībhava (bhāvaya-bhāv-bhav-bībhava)

abūbudham	abūbudhāva	abūbudhāma	ajījanam	ajījanāva	ajījanāma	abībhavam	abībhavāva	abībhavāma
abūbudhas	abūbudhatam	abūbudhata	ajījanas	ajījanatam	ajījanata	abībhavas	abībhavatam	abībhavata
abūbudhat	abūbudhatām	abūbudhan	ajījanat	ajījanatām	ajījanan	abībhavat	abībhavatām	abībhavan
abūbudhe	abūbudhāvahi	abūbudhāmahi	ajījane	ajījanāvahi	ajījanāmahi	abībhave	abībhavāvahi	abībhavāmahi
abūbudhathās	abūbudhethām	abūbudhadhvam	ajījanathās	ajījanethām	ajījanadhvam	abībhavathās	abībhavethām	abībhavadhvam
abūbudhata	abūbudhetām	abūbudhanta	ajījanata	ajījanetām	ajījananta	abībhavata	abībhavetām	abībhavanta

√pṛ [使] apīparat 充满, √bhram [使] abībhramat 推, 转, √jiv [使] ajījivat 使活, √sthā [使] atīṣṭhiipat 立

特例(非致使): √dru 跑 adudruva-

√pat 落 apapta- (a-pa+pat-a) ([使] apīpatat)

adudruvam	adudruvāva	adudruvāma
adudruvas	adudruvatam	adudruvata
adudruvat	adudruvatām	adudruvan
adudruve	adudruvāvahi	adudruvāmahi
adudruvathās	adudruvethām	adudruvadhvam
adudruvata	adudruvetām	adudruvanta

apaptam	apaptāva	apaptāma
apaptas	apaptatam	apaptata
apaptat	apaptatām	apaptan
apapte	apaptāvahi	apaptāmahi
apaptathās	apaptethām	apaptadhvam
apaptata	apaptetām	apaptanta

√vac 说

(a-va+uc-a) avocat, avocata;

√śri 依 aśīśriyat

([使] aśīśrayat)

B. 啞音不定过去时

总则: ① 语尾前插 s; ② 词根元音加强; ③ 除第7类, 皆用第二套语尾(复 ur, ata, 中双二三 āthām, ātām), 但主单二三 īs, īt

2.4 s 类 (aniṭ词根)

- ① 主动: 词根元音三合; 中态: 尾元二合, 词中元音和末ī则不变; ② 尾音为ā或复元音的词根依此构成中态, ā变 i; ③ t, th 前 s 常脱落, 但长/复元音、鼻音、r 后 s 不脱; ④ dhvam 前 s 总脱落, 非ā后变dhvam。

√nī 领

√kṛ 做

√tud 打

√dā 给 (主动依1类)

anaiṣam	anaiṣva	anaiṣma	akārṣam	akārṣva	akārṣma	atautsam	atautsva	atautsma	adām	adāva	adāma
anaiṣīs	anaiṣtam	anaiṣta	akārṣīs	akārṣtam	akārṣta	atautsīs	atauttam	atautta	adās	adātam	adāta
anaiṣīt	anaiṣtām	anaiṣur	akārṣīt	akārṣtām	akārṣur	atautsīt	atauttām	atautsur	adāt	adātām	adur
aneṣi	aneṣvahi	aneṣmahi	akṛṣi	akṛṣvahi	akṛṣmahi	atutsi	atutsvahi	atutsmahi	adiṣi	adiṣvahi	adiṣmahi
aneṣthās	aneṣāthām	aneṣdhvam	akṛthās	akṛṣāthām	akṛdhvam	atutthās	atutsāthām	atuddhvam	adithās	adiṣāthām	adiṣdhvam
aneṣta	aneṣātām	aneṣata	akṛṣta	akṛṣātām	akṛṣata	atutta	atutsātām	atutsata	adita	adiṣātām	adiṣata

√chid 劈 acchaitṣīt acchitta, √jñā 知 ajñāṣīt ajñāsta, √dah P. 烧 adhākṣīt, √dṛś 看 adrākṣīt adṛkta, √pac 煮 apākṣīt apakta, √prach P. 问 aprākṣīt, √bhaj 享 abhākṣīt abhakta, √bhī P. 怕 abhaiṣīt, √man Ā. 想 amamṣta, √mā Ā. 量 amāsta, √sṛj P. 造 asṛākṣīt, √sprṣ P. 触 asprākṣīt, √śru P. 听 aśrauṣīt, √svap P. 睡 asvāpsīt, √ram 喜 aramṣīt aramṣta, √labh Ā. 得 alabdha, √vas P. 住 avātsīt, √vah 运 avākṣīt avoḍha, √hr 带 ahārṣīt ahrṣta

2.5 **iṣ** 类 (set词根) ① 收尾元音主动三合, 中态二合; 单辅前非 a 元音主中态皆二合; 单辅前 a 音主动可三合; ② 主单二三不加 iṣ; ③ 中态复二 ṣ 脱落, dhvam 可变 ḍhvam。

√pū 净化			√vad 说			√lū 割		
apāviṣam	apāviṣva	apāviṣma	avādiṣam	avādiṣva	avādiṣma	alāviṣam	alāviṣva	alāviṣma
apāvīṣ	apāviṣtam	apāviṣta	avādīṣ	avādiṣtam	avādiṣta	alāvīṣ	alāviṣtam	alāviṣta
apāvīṣ	apāviṣtām	apāviṣur	avādīṣ	avādiṣtām	avādiṣur	alāvīt	alāviṣtām	alāviṣur
apaviṣi	apaviṣvahi	apaviṣmahi				alaviṣi	alaviṣvahi	alaviṣmahi
apaviṣthās	apaviṣāthām	apavidhvam				alaviṣthās	alaviṣāthām	alavidhvam
apaviṣta	apaviṣātām	apaviṣata				alaviṣta	alaviṣātām	alaviṣata

√jan Ā. 生 ajanīṣta, √grah 抓 agrahīṣam agrahīt agrahīṣta, √car 行 acāriṣam, acārīt, √mad P. 乐 amādiṣam amādīt, √vr̥dh Ā. 增 avar̥dhiṣta, √vraj P. 走 avrājīṣam avrājīt, √śī Ā. 躺 aśayiṣta aśayiḍhvam

2.6 **siṣ** 类 (多为以ā、复元、am 收尾的词根) ① 变化同 5 类; ② 只有主动

√yā 走	ayāsiṣam	ayāsiṣva	ayāsiṣma	√ram 乐 aramṣiṣam aramṣīt; √hā 弃 ahāsiṣam ahāsīt
	ayāsīṣ	ayāsiṣtam	ayāsiṣta	
	ayāsīṣ	ayāsiṣtām	ayāsiṣur	

2.7 **sa** 类 (以 ś、ṣ、h 收尾的元音非ā的词根)

① 插入 s 音再插 a(m、v 前为ā), 尾音总合为 kṣa; ② 中态元初语尾不插入 a, 仅 s, 用第二套语尾; ③ 复数语尾用第一套: an, anta。④ h 收尾的词根送气音前移, sa 在中态单二三、双一、复二可脱落(参√dih)。

√diś 指			√dih 涂		
adikṣam	adikṣāva	adikṣāma	adhikṣam	adhikṣāva	adhikṣāma
adikṣas	adikṣatam	adikṣata	adhikṣas	adhikṣatam	adhikṣata
adikṣat	adikṣatām	adikṣan	adhikṣat	adhikṣatām	adhikṣan
adikṣi	adikṣāvahi	adikṣāmahi	adhikṣi	adhikṣāvahi / adihvahi	adhikṣāmahi
adikṣathās	adikṣāthām	adikṣadhvam	adhikṣathās / adigdḥās	adhikṣāthām	adhikṣadhvam / adighdhvam
adikṣata	adikṣātām	adikṣanta	adhikṣata / adigdha	adhikṣātām	adhikṣanta

√kr̥ṣ 拽 akr̥ṣat, √kruś 喊 akruṣat, √dih 涂 adhikṣat adhikṣata/adigdha, √guh 藏 aghukṣat, √duh 挤 aduhṣat dhukṣata/adugdha, √dviṣ 恨 adviṣat adviṣata, √ruh 骑 arukṣat, √lih 舔 alikṣat alikṣat/alīḍha(s可脱落), √viś 进 avikṣat avikṣata, √śliṣ 抱 aślikṣat

不定过去时被动语态三单特例: *上述中间语态皆可兼表被动, 三单则可用此特例; 特例语干用于将来时、假定时见各自处

- 前增 a 后加 i, [特例语干]: 根中元音要二合, 尾元、单辅前 a 三合, 收尾长ā后插 y, ay 干要去 ay。
√diś 指 adeśi, √budh 觉 abodhi, √dṛś 看 adarśi, √nī 领 anāyi, √lū 割 alāvi, √kr̥ 做 akāri, √pac 煮 apāci, √dā 给 adāyi, √cur 偷 acori; 例外: √jan 生 ajani, √dam 驯 adami, √labh 得 alābhi/alambhi, √han 杀 aghāni/avadhi
- 元音尾音的词根, 以及√grah √dṛś √han, 可在特例语干上, 再加 5 类中态尾, 构成不定过去时, 非三单的被动态。
√nī anāyiṣi(一单), anāyiṣthās(二单), √kr̥ akāriṣi, √grah agrāhiṣi, √dṛś adarśiṣi, √han aghāniṣi

3. 祈求式 (表强烈愿望)

主动 词根弱化加 yās, 用第二套派生尾(前无增 a), 中间(罕)词根强化再加 śī (śī), 接派生尾有联 i(set词根时) 尾元变化如被动, 但长ā要变为 e。

bhūyāsam	bhūyāsva	bhūyāsma	bhaviṣīya	bhaviṣīvahi	bhaviṣīmahi
bhūyās	bhūyāstam	bhūyāsta	bhaviṣiṣthās	bhaviṣīyāsthām	bhaviṣiḍhvam
bhūyāt	bhūyāstām	bhūyāsuḥ	bhaviṣiṣta	bhaviṣīyāstām	bhaviṣīran

√kr̥ 做 kriyāt, √stu 赞 stuyāt, √dā 给 deyāt, √sthā 立 stheyāt, 但√pā 护 pāyāt

4. 将来时 4.1 简单将来时 词根强化加 sya, set词根有联 i, ay 干加 iṣya, 用第一套陈述尾。

kariṣyāmi	kariṣyāvas	kariṣyāmas	kariṣye	kariṣyāvahe	kariṣyāmahe
kariṣyasi	kariṣyathas	kariṣyatha	kariṣyase	kariṣyethe	kariṣyadhve
kariṣyati	kariṣyatas	kariṣyanti	kariṣyate	kariṣyete	kariṣyante

√dā 给 dāsyati, √gai 唱 gāsyati, √nī 领 neṣyati, √bhū 是 bhaviṣyati, √han 杀 haniṣyati, √kṣam 忍 kṣamṣyati, √bhid 劈 bhetsyati, √budh 觉 botsyati, √vac 说 vakṣyati, √viś 进 vekṣyati, √grah 抓 grahiṣyati, √dṛś 看 drakṣyati, √tuṣ toṣay 使满意 toṣayiṣyati

* 可用不定过去时被动语态三单[特例语干]加 iṣya 和中态语尾构成被动语态: √nī nāyiṣyate, √grah grāhiṣyate

4.2 迂回将来时 (依靠助动词vas) 词根强化再加 tā (←tr), 接√as 陈述的变位, 三人称如 tr 变格。

kartāsmi	kartāsvas	kartāsmas	中态罕见	kartāhe	kartāsvahe	kartāmahe
kartāsi	kartāsthas	kartāstha		kartāse	kartāsāthe	kartādḥve
kartā	kartārau	kartāras		kartā	kartārau	kartāras

√bhū 是 bhavitāsmi bhavitā, √grah 抓 grahitāsmi grahitā, √dṛś 看 draṣtāsmi draṣtā

5. 假定式 (也称条件式, 表假设、虚拟) 将来时的语干, 用第一套派生尾, 前有增 a。

√dā 给 adāsyam, adāsyas, adāsyat; adāsyē, adāsyathās, adāsyata

* 可用不定过去时被动语态三单[特例语干]加 iṣya 和中态语尾构成被动语态: √nī anāyiṣyata, √grah agrāhiṣyata

(三) 派生动词

- 动词词根或名词，变化成为新动词，再依基本变位变，而无专属之语尾*。(下列变化例词均为现在时语干)
- * 理论上，派生动词可依现在时变位，也可依完成、不定过等一般时态变位。而实际上加强动词的一般时态极为罕见，名动词则只有现在时。

1. 致使动词 *nijanta* (表使动或及物意义)*变位同于致使动词而无致使义，即第10类动词，如√*cur* coraya 偷，√*pūj* pūjaya 敬

① 词根强化加 ay。② 尾元、单辅前 a 三合，收尾长 ā 后插 p。

③ 现在时同第6类，完成时用迂回式，不定过用第3类(重复语干)，将来时有联元 i。

√*nī* nāyaya, √*bhū* bhāvaya 创造, 展现, 修行, √*pat* 落 pātaya 扔, √*budh* 理解 bodhaya 教导, √*rañj* 被染, 喜 rañjaya 染色, 取悦, √*dā* 给 dāpaya 征收, √*sthā* 站 sthāpaya 放, 建立

特例: a 不拉长: √*gam* 走 gamaya 领, 送, √*jan* 生(不及物) janaya 生(及物), √*tvar* 快 tvaraya 催, √*prath* 增 prathaya 扩
其他: √*ṛ* 走 arpayā 送, √*kṣi* 毁 kṣayaya / kṣapaya(及物), √*jñā* 知 jñāpaya / jñapaya 通知, √*duṣ* 坏 dūṣaya 损(及物);
√*pā* 喝 pāyaya 饮, √*pṛ* 满 pūrāya 充, √*prī* 喜 prīṇaya, √*man* 想 mīmāṃsa √*ruh* 长 rohaya/ropaya 种;
√*labh* 得 lambhaya 给, √*snā* 浴 snāpay/snapaya 洗, *adhi-vi* 学 adhyāpaya 教

2. 愿望动词 *sannanta* (表愿望、应该)

① 重复词根再加 s, 重复元音非 u 即 i*, s 前有时加联 i。② 尾 i, u 拉长, 尾 ṛ 变 īr, 唇音后则变 ūr。③ 现在时同第6类, 完成时用迂回式, 不定过用第5类(iṣ类), 将来时有联元 i。 *词根有 ū 用 u 重复, 其他元音都用 i 重复。

√*pac* 煮 pipakṣa, √*kṣip* 扔 cikṣipsa, √*tud* 打 tututsa, √*drś* 看 didṛkṣa, √*kṛ* 做 cikṛṣa, √*mṛ* 死 mumūrṣa

特例: ① 尾 i, u 有时二合加 iṣ: √*smi* 笑 sismayiṣa, √*śī* 躺 śīṣayiṣa ② 有些元音为首的词根整词重复, 替代音 i 在后, 首音可二合: √*aṭ* 游行 aṭiṣa, √*añj* 涂 añjijiṣa, √*aś* 吃 aśiṣa, √*ās* 坐 āsiṣa, √*iṣ* 欲 eṣiṣati

③ 其他: √*ad* 吃 jighatsa, √*āp* 得 īpsa, √*vi* 走 iyiṣa, √*gam* 走 jigāṃsa/jigamiṣa, √*grah* 抓 jighṛkṣa, √*cit* 感知 cikitsa 关注, 治疗, √*ji* 赢 jigīṣa, √*dā* 给 ditsa, √*dhā* 放 dhitsa, √*pat* 落 pitsa / pipatiṣa, √*bhaj* 享 bhikṣa 乞讨, √*labh* 得 lapsa, √*śak* 能 śikṣa 学习, √*han* 杀 jghāṃsa

3. 加强动词 *yañanta* (表反复或加强的行为)

① 加强音节来重复, 即二合、长或加鼻音。通常只有现在时。② 中态多见: 加 ya 作语干, 尾元依现在被动: √*dā* 给 dediyate, [祈]dediyeta [被动]dediyyate, √*ru* 喊 rorūyate, √*dīp* 亮 dedīpyate, √*kram* 走 caṃkramyate 经行

③ 主态少见: 变位依3类(强弱干及语尾), 强干辅初语尾前可插ī: √*bhū* bobhoti/bobhavīti, [复]bobhuvati, [祈]bobhūyāt, √*kram* caṃkramīti 特例: ① 词根元音为 ṛ/ḷ, 重复音节后可插 ī: √*vṛt* varīvṛtyate/varvarti/varīvarti/varvṛtīti/varīvṛtīti

② 有些元音为首的词根整词重复, 加强的替代音在后: √*aṭ* aṭātyate, √*aś* aśāsyate, √*ṛ* arāryate, ararti, arīyar(ī)ti

4. 名动词 *nāmadhātu* (表做..., 成为..., 希望...) 名词加 ya 少加 sya, 尾元有不同处理, 现在时同第6类。

cira 久 ciraya 缓, *artha* 目的 arthaya(te) 求, *kathā* 故事 kathaya 讲, *kṛṣṇa* 黑 kṛṣṇāya(te) 变黑, *kaluṣa* 脏 kaluṣāya(te) 变脏 kaliṣayati 弄脏, *putra* 儿子 putrīya 想要儿子, *tapas* 苦行 tapasya(ti) 修苦行

* 有些名词直接可作动词: *ankura* 芽 *ānkurati* 发芽。 ** 很多以 aya 结尾的名动词也可视作第10类动词。

五、分词 (动词变成的形容词)

(一) 现在分词 *vartamāne kṛdanta* (为形容词, 表“做着...的”)

+ **a(n)t-** 主动语态: ① 构成: 现在弱干加 a(n)t, 等于陈三复去 i, 阴性加长 ī: -a(n)tī。② 变格: 强干弱干(见 p. 6, sant 变格), ③ n 的出现规则: ① 若陈三复为 -ati (即第3类动词、依第3类变位的加强动词以及 √*sās*), 现分强干无有 n, 然而中性复体业, 有 n 无 n 则两可(依 p. 6, dadat 变格)。② 1、4、ay 干及派生, 现分中性双体业, 及阴性词基有 n(-antī); 2类词根 ā 结尾, 及6类词为两可; 其他词根均无 n。

√*bhū* 1 bhavant, √*tuṣ* 4 tuṣyant, √*cur* 10 corayant, √*as* 2 sant, √*dviṣ* 2 dviṣant, √*han* 2 ghnant, √*su* 5 sunvant, √*bhid* 7 bhindant, √*aś* 9 aśnant, īpsa (愿望) īpsant; 无 n: √*dā* 3 dadat, √*hu* 3 juhvat, √*lih* (加强) lelihat, √*sās* 2 śāsant

+ **(m)āna-** 中间语态: 1、4、6类 ay 干加 māna, 其他语干加 āna, 阴性末音为长 ā。

√*bhū* 1 bhavamāna, √*ruh* 1 rohamāna, √*kṛ* kriyamāna(被动); √*dviṣ* 2 dviṣāna, √*brū* bruvāna, √*śī* 2 śayāna, √*hu* 3 juhvāna, √*su* 5 sunvāna, √*āp* 5 āpnuvāna, √*bhid* 7 bhindāna, √*aś* 9 aśnāna, 特例: √*ās* 坐 āsīna,

(二) 将来分词 (为形容词, 表“将做...的”) 基于将来时语干, 主动-nt 中间-māna。√*dā* dāsyā dāsyant, dāsyamāna

(三) 完成分词 (为形容词, 表“已做...的”)

+ **vas-** 主动语态: 完成弱干加 vas, 强 vāms 中 vat 弱 uṣ(依 p. 7, vidvas 变格), 阴性则要加长 ī。单音节干加联 i, 分词弱干则不用。

√*tud* 打 tutudvas, 弱干 tutuduṣ, √*jan* 生 jajñivas, 弱 jajñiṣ, √*vac* 说 ūcivas, 弱 ūcuṣ, √*pac* 煮 pecivas, 弱 pecuṣ

√*nī* 领 ninivas, 弱 ninyuṣ, √*kṛ* 做 cakṛvas, 弱 cakruṣ, √*dā* 给 dadivas, 弱 daduṣ, √*vid* 知 vidvas, 弱 viduṣ

特例: 联 i 可有可无: √*gam* 走 jaganvas/jagmivas, 弱 jagmuṣ √*han* 杀 jaghanvas/jaghnivas, √*drś* 看 dadṛśvas/

dadṛśivas, 弱 dadṛśuṣ, √*viś* 入 viviśvas/viviśivas, 弱 viviśuṣ, √*vid* 找 vividvas/vividivas, 弱 vividuṣ

+ **āna-** 中间语态: 完成弱干加 āna。√*kṛ* 做 cakrāna, √*pac* 煮 pecāna, √*nī* 领 ninyāna

(四) 过去分词 ktānta (过去[被动]分词，为形容词，表“已被…的”，不及物动词的过去分词无被动意义)

+ **ta-** (*Kta*) 词根弱化再加 ta, 尾ā、复元变 i/ī, 辅尾 seṭ 有联 i, ay 干以 i 替 ay。

<p>例词:</p> <p>√bhū 是 bhūta</p> <p>ay干: [使] bhāvita</p> <p>√kr̥ 做 kṛta</p> <p>ay干: [使] kārita</p> <p>√jñā 知 jñāta</p> <p>√dṛś 看 dṛṣṭa</p> <p>√nī 领 nīta</p> <p>√pat 落 patita</p> <p>√budh 觉 buddha</p> <p>√yuj 合 yukta</p> <p>√labh 得 labdha</p> <p>√vid 知, 找 vitta</p> <p>√srj 创 sṛṣṭa</p> <p>√śru 听 śruta</p>	<p>特殊音变:</p> <p>① 半元音弱化</p> <p>√yaj 祭 iṣṭa</p> <p>√vac 说 ukta</p> <p>√vad 说 udita</p> <p>√vap 播种 upta</p> <p>√vas 住 uṣita</p> <p>√vyadh 刺 viddha</p> <p>√svap 睡 supta</p> <p>√prach 问 pṛṣṭa</p> <p>√hve 呼 hūta</p>	<p>② 次末鼻音消失</p> <p>√damś 咬 daṣṭa</p> <p>√bandh 捆 baddha</p> <p>√sañj 附 sakta</p> <p>√sraṃs 落 srasta</p> <p>③ 末鼻音消失</p> <p>√kṣan 伤 kṣata</p> <p>√tan 延展 tata</p> <p>√man 想 mata</p> <p>√han 杀 hata</p> <p>√gam 走 gata</p> <p>√nam 弯 nata</p> <p>√yam 控 yata</p> <p>√ram 喜欢 rata</p>	<p>④ 变ā, 末鼻音消失</p> <p>√khan 垦 khāta</p> <p>√jan 生 jāta</p> <p>⑤ 变ā, 末鼻音不消失</p> <p>√kam 爱 kānta</p> <p>√kram 迈 krānta</p> <p>√klam 倦 klānta</p> <p>√bhram 游 bhrānta</p> <p>√dam 驯 dānta</p> <p>√śam 息灭 śānta</p> <p>√śram 累 śrānta</p>	<p>⑥ 尾音 h 变化</p> <p>√dah 烧 dagdha</p> <p>√snih 爱 snigdha</p> <p>√guh 藏 gūḍha</p> <p>√ruh 长 rūḍha</p> <p>√lih 舔 liḍha</p> <p>√vah 运 ūḍha</p> <p>√sah 忍 soḍha</p> <p>√nah 捆 naddha</p> <p>⑦ 重复语干</p> <p>√ghas 吃 jagdha</p> <p>√dā 给 datta</p>	<p>⑧ 尾音ā和复元</p> <p>√mā 量 mita</p> <p>√sthā 站 sthita</p> <p>√dhā 放 hita</p> <p>√śo 磨 śita</p> <p>√so 决定 sita</p> <p>√pā 喝 pīta</p> <p>√gai 唱 gīta</p> <p>⑨ 特例</p> <p>√grah 抓 grahīta</p> <p>√śī 躺 śayita</p> <p>√śās 命令 śiṣṭa</p>
--	--	--	---	---	--

+ **na-** 有些词根须加 na, 没有联系元音: √hā 弃 hīna; √kṣi 毁 kṣīna; √lī 消失 līna, √lū 割掉 lūna

尾音为 ī 必加 na, ī 变 īr 唇后 ūr: √kṛ 撒 kīrṇa, √tṛ 渡 tīrṇa, √pṛ 满 pūrṇa

尾 d、g、j 多加 na: √chid 劈 chinna, √sad 坐 sanna, √pad 落入 panna, √lag 粘 lagna,

√vij 扰动 vigna, √bhañj 打破 bhagna, √majj 沉 magna

+ **ta/na + vant-** (*KtavatU*) 过去主动分词 (依 p. 6, dhīmant 变格): kṛtavant 做了的, chinnavant 劈开了的

(五) 必要分词 (将来被动分词，为形容词，表“将/必须/应该被…的”)

词根强化加 tavya、anīya 或 ya。前者 seṭ 有联 i, ay 干留 ay 加联 i; 后二词缀无联 i, ay 干要去 ay。

+ **tavya-**: √ji 胜 jetavya 可以被战胜的, √kr̥ 做 kartavya, √bhuj 享 bhoktavya, √bhū 是 bhavitavya 当成为,

√iks 看 ikṣitavya; ay干: √budh 觉 [使] bodhayitavya

+ **anīya-** (*anīyat*) √kr̥ karaṇīya, √ram 乐 ramaṇīya, √śru śraṇīya; ay干: √cint cintanīya, √bhū [使] bhāvanīya

+ **ya-** (*yaT, Nyat*) √bhid 劈 bhedyā, √muc 释放 mocya, √dṛś 看 dṛśya, √vac 说 vācya, √labh 得 labhya, √kr̥ 做

kārya, √vadh 杀 vadhya; ay干: √cint 思 cintya, √sthā [使] sthāpya。长ā须变e: √dā 给 deya, √jñā 知 jñeya

特例: √śās 命令 śiṣya; ya 有时被视同元音, 导致前音变化: √ji 胜 jeya/jayya, √bhū 是 bhavya/bhāvya;

一些 i、u、r 结尾的词根加 tya (*KyaP*), 词根不强化: √i 走 itya, √stu 赞 stutya, √bhr̥ 背负 bhr̥tya

----- 以上分词为形容词，须变格，以下分词已成为不变词，不变格 -----

(六) 不定式 (为不变词，表主动词的目的动作，与主动词同一[逻辑]主语，当主动词用被动时也作被动意义)

+ **tum** (*tumUN*) 词根强化加 tum, seṭ 词根有联 i, ay 干留 ay 加联 i。

√dā dātum, √ji jetum, √bhū bhavitum, √kr̥ kartum, √yuj yoktum, √dṛś draṣṭum, √jīv jīvitum, √gam gantum,

√sah soḍhum, √grah 抓 grahītum, √prach 问 praṣṭum, √tṛ 渡 taritum/tarītum; ay干: √cint cintayitum

(七) 独立式 ktvānta (为不变词，表先于或同时于主动词的动作，与主动词同一[逻辑]主语)

+ **tvā** (*Ktvā*) 用于非复合动词，词根弱化加 tvā, 音变等同于加 ta(过去分词)，但 ay 干留 ay 加联 i; ī 变 īr 唇后 ūr。

√kr̥ kṛtvā, √śru śrutvā, √vac uktvā, √svap 睡 suptvā, √man 想 matvā, √gam 走 gatvā,

√sah 忍 soḍhvā, √nah 捆 naddhvā, √dā 给 dattvā, √sthā 站 sthitvā, √grah 抓 grhītvā, √śī 躺 śayitvā,

√tṛ 渡 tīrtvā, √pṛ 满 pūrtvā, √chid 劈 chittvā, √majj 沉 maktvā; ay干: √cur 偷 corayitvā, √kr̥ [使] kārayitvā

+ **ya** (*LyaP*) 用于复合式动词，词根弱化再加 ya, 音变如现在被动; 为保次末音节长, 短元收尾加 tya; ay 干要去 ay。

pra-√dā 给 pradāya, sam-√bhū 出现 sambhūya, ni-√bandh 捆 nibadhya, pra-√vac 说 procya, prati-√grah 接受 pratigrhya,

ava-√tṛ “降临” avatīrya, sam-√pṛ “充满” sampūrya; vi-√ji “打败” vijitya, ā-√vi “来” etya,

namas-√kr̥ 礼敬 namaskṛtya; ay干: vi-√cint 思 vicintya, ā-karṇaya 听 ākarṇya, anu-√jñā 允许 [使] anujñāpya

特例: ① √tan √han 失鼻音加 tya, 尾 m 及 √man 则两可:

ni-√han 击杀 nihatya, ā-√gam 来 āgatya/āgamya, ava-√man 蔑视 avamanya/avamatya

② √khan √jan 变-āya 或 -anya: ā-√jan “生” ājāya/ājanya

③ 短音节词根保留 ay, 以区别于非致使: sam-√gam 聚 [使] samgamayya

+ **am** (*NamUL*) [罕见] 词根强化加 am, 尾元、单辅前 a 三合, 收尾长ā后插 y。

√kr̥ 做 kāram, √vad 说 vādāyam, √dā 给 dāyam; 尤其用于表重复: √pā 喝, pāyaṃ pāyam “喝了又喝”。

六、复合词 *本章中词内的连字、连声符仅为提示，正常行文不应出现

(一) 动词复合词 (须变位)

1. 前缀(upasarga)+动词 (用词外连声, 有时也用词内连声的卷舌化规则)

ati- 超	apa- 离	ā- 向, 来至, 回	dus- 坏, 难	pra- 前
adhi- 上	api 接近	ud- 上	nis- 出, 离	prati- 对, 反
anu- 随后	abhi- 上, 临, 对	upa- 近, 下	parā- 离	vi- 离
antar- 中, 内	ava- 下	ni- 下, 内	pari- 围绕	sam- 共, 合

* 特例: api+√dhā = pi-dhā ud+√sthā = ut-thā ud+√stambh = ud-dambh pari+√kr̥ = pari-ṣkr̥ sam+√kr̥ = sam-ṣkr̥

2. 副词+动词 alam-√kr̥ 饰, astam-√gam (日)落, āvis-√kr̥ 表明, āvir-√bhū/as 出现, tiras-√kr̥ 离, tiro-√bhū 消失, namas-√kr̥ 敬, puras-√kr̥ 置前, prādur-√bhū 显现, bhasmasāt-√kr̥ 成灰, śrad-√dhā 信任

3. 名词变 i/ū + kr̥/as/bhū, 表“变为”, “成为”

bhasmī-√kr̥ 成灰 (bhasman), svī-√kr̥ 变已有 (sva), añjalī-√kr̥ 合什 (añjali), gurū-√kr̥ 成师, pitrī-√bhū 成为父 (pitr̥)

(二) 名词性复合词 (须变格) (samāsa)

①除相违释外, 均可分为前(pūrvapada)、后词(uttarapada); ②前词用原形(有保留格尾特例), 多于用中干, 无中用弱干, 尾n须脱落: rājan→rāja; ③用词外连声, 但有卷舌化; ④后词尾n常脱落, 非a尾音常变a: pathin→patha; sakhi→sakha; ahan→aha/ahna.

1. 相违释 (dvandva) ubhayapadārtha-pradhāna 分析为 A ca B ca ..., 一般后词决定整词性

1.1 并列相违释 (itaretara-dvandva) 双或复数: vāg-arthau 声与义, candra-sūryau 日月, deva-manuṣyāḥ 神人, nara-nāryaḥ 男女

1.2 集合相违释 (samāhāra-dvandva) 中性单数: ahar-nisam (ahan nisā) 日夜, pātra-cīvaram 钵衣; 也有依后词性: deśa-kālah 时处

前词保留格尾特例: ①亲属词: mātā-pitrau 父母, pitā-putrau 父子 ②神名组合有吠陀语特征: sūryā-candramasau 日月, dyāvā-pṛthivyau 天地, agnī-somau 阿耆尼与娑摩 ③dvandvāikaśeṣa: mātā ca pitā ca pitarau | putrās ca duhitarās ca putrāḥ |

2. 依主释 广义 (tatpuruṣa) uttarapadārtha-pradhāna 前词是定语, 后词是中心, 决定整词是形、名, 以及整词阴阳性; 后词变性特例: -chāyā 荫, -śālā 房, -sabhā 会, -nisā 夜, -surā 酒, 末音常变 -a [中]: īśvara-sabha 国王的聚会

2.1 依主释 狭义 (vyadhikaraṇa-tatpuruṣa) 分析为前后不同格

② grhāgata (grham āgata-) 来至家的, sukhāpanna (sukam āpanna-) 得乐的, saṃvatsara-vāsaḥ (saṃvatsaram vāsaḥ) 一年之居

③ deva-datta (devena datta-) 天赐的, svāmi-sadṛśa (svāminā sadṛśa-) 像主人的, dadhy-odanaḥ (dadhnaūdanaḥ) 拌酸奶饭

④ dvijārtha (dvijāyāyam) 为了婆罗门的, nara-hita (narāya hita-) 利于人的, karṇa-sukha (karṇāya sukha-) 悦耳的

⑤ svarga-patita (svargāt patita-) 从天堕的, caura-bhayam (caurād bhayam) 于贼之惧, bhavad-anya (bhavato 'nya-) 不同于你的

⑥ rāja-putraḥ (rājñah putraḥ) 王子, vyāghra-buddhi [阴] (vyāghrasya buddhiḥ) 是虎之想; -aka, -tṛ 表施事的词及序数词, 不可作后词

⑦ grha-jāta (grhe jāta-) 房子中出生的, jala-krīḍā (jale krīḍā) 水中的游戏, karma-kuśala (karmani kuśala-) 善作业的前词保留格尾特例: ātmanā-pañcama 自身为第五, parasmai-pada “为他言,” dāsyāḥ-putra (=dāsīputra) 贱人子

2.2 词根复合词 (upapada) 动词词根或其变体作后词, 整词为形容词

vedān vettīti veda-vid 通吠陀的, kumbhaṃ karoti sa kumbha-kāraḥ 陶师。

末音变化: 短 i u r 后加 t: loka-kṛt 创世的, viśva-jit 胜一切的; ā 变短: sarva-jña 遍知的, piṇḍa-da 施食的

2.3 否定复合词 (nañ) 前加a(元前an)表na义; 后词名或形, 甚至独立式, 以及复合词 * 否定复合词也可多财释, 见§ 3.4)

a-brāhmaṇaḥ (na brāhmaṇaḥ) 非婆罗门, a-sat (na sat-) 非有, a-kṛta 未作, a-dṛṣtvā 未看。保留na特例: na-puṃsaka 中性

2.4 持业释 (karmadhāraya / samānādhikaraṇa-tatpuruṣa) 分析为前后词同格, 描述关系

形+名 viśeṣaṇa-pūrvapada 表修饰: nīlōtpala (nīlaṃ ca tad utpalaṃ ca) 青莲, vṛddha-yoṣit [阴] (vṛddhā cēyam yoṣic ca) 老女人

数+名 Dvigu 双牛释 为中性单数或阴性(-ī): tri-ratnam 三宝, tri-lokam [阴-ī] 三界

名+形 upamāna-pūrvapada 表比喻: megha-śyāma (megha iva śyāma-) 黑如云的, kusuma-sukumāra (kusumam iva sukumāra-) 嫩如花的

形+形 viśeṣaṇōbhayapada 表相继: dṛṣṭa-naṣṭa 一见即逝的, jāta-preta 刚生即死的; 表并具: pīta-rakta 又黄又红的 (橙)

名+名 表判断 avadhāraṇa-pūrvapada: megha-dūta (megha eva dūtaḥ) 云使, rājārṣi (rājāivārṣiḥ) 王仙;

表比喻(后词喻体) upamānottarapada: mukha-candra (mukhaṃ candra iva) 如月之面庞, nara-siṃha (naraḥ siṃha iva) 人狮子

特例: [pūrva 后置]: dṛṣṭa-pūrva 先已见的, ukta-pūrva 前述的, ādya-pūrva 以前富有的; [名/形+viśeṣa] 表某种或特殊、

优秀: vṛkṣa-viśeṣa 某种树, atithi-viśeṣa 贵宾; [viśeṣa+名/形] 表特殊、优秀的: viśeṣārtha (=arthaviśeṣa) 特殊义;

[省略中词] madhyamapada-lopin: śākapriyaḥ pāṛthivaḥ śāka-pārthivaḥ 喜素食的国王

2.5 其他

[Ekadeśin] 表部分的中性词前置: pūrva-kāyaḥ (pūrvaṃ kāyasya) 上身, madhyāhnaḥ (madhyam ahnaḥ) 日中

[Gati] 副词+独立式或词根变体: alam-kṛtya 装饰已, puras-kṛtya 前置已, puras-kāraḥ 礼敬, astam-ayaḥ (日)落, prādurbhūya 显现已

[Prādi] pra等(parā, apa, sam, anu, ava, nis, dus, vi, ā, ni, adhi, api, ati, su, ut, abhi, prati, pari, upa)前缀+名词: pragata ācāryaḥ prācāryaḥ 先师, prakṛṣṭo vātaḥ pra-vātaḥ 强风, atī-mātra 超量, atī-sukha 超乐, su-putra 好儿, sulabha 易得, duṣ-kṛta 恶作

[Ku] ku等+名: kutsitah puruṣaḥ ku-puruṣaḥ 坏人, īṣaj jalam kā-jalam 少许水, kiṃ-rāja 恶王, kā-patha 恶道, kad-aśva 劣马

3. 多财释 (*bahuvrīhi*)

后词是名词,但意不在此(*anyapadārtha-pradhāna*),整词是形容;末a阴性用长ā,身体部分用长ī(*candra-mukhī*),分析为: A B *yat tad* A-B *理论上,任何一种后词是名词的复合词都可以进一步构成多财释

后词音变: akṣi眼→-akṣa, sakthi股→-saktha, dharma法→-dharman, jānu膝→-jñu, gandha香→-gandhi, danta牙→-dat, dhanus弓→-dhanvan, nāsā鼻→-nasa, pathin路→-patha, pāda脚→-pad(强干:pād), medhā智→-medhas, hṛdaya心→-hṛd

3.1 同格多财释 (*samānādhikaraṇa-bahuvrīhi*) 拆开前后词同格(注意区分持业释), *yat* 可为除①外六个格,常用③⑥⑦:

- ② prāptam udakaṃ *yam* asau praptōdako grāmaḥ 水所至之(村庄) prāptam sukhaṃ *yam* sa prāpta-sukhaḥ 乐至之(人)
③ datto varo *yena* sa datta-varaḥ 赐予恩惠的(人/神), tyaktaṃ nagaraṃ *yena* sa tyakta-nagaraḥ 弃城的
saṃyatam indriyaṃ *yena* sa saṃyatēndriyaḥ 控制感官的, ūdho ratho *yena* sa ūdha-ratho 'naḍvān 拉车的(牛)
④ upahṛtaṃ vastraṃ *yasmāi* sa upahṛta-vastraḥ 被给衣服的 dattaḥ sūpo *yasmāi* sa datta-sūpo 被给汤的
⑤ uddhṛtaḥ sneho *yasmāt* sa uddhṛta-snehaḥ 从中榨出油的, apagato jīvo *yasmāt* so 'pagata-jīvaḥ 生命离去的
⑥ dīrgho bahur *yasya* sa dīrgha-bahuḥ 长臂的, prajā kāmo *yasya* sa prajā-kāmo rāja 希求子嗣的(国王)
candra iva mukhaṃ *yasya* sa candra-mukho naraḥ 面如月的(男人) 前词喻体,注意区分持业释 mukhacandra
⑦ bahavo vrīhayo *yatra* sa bahu-vrīhir deśaḥ 多米的(地方), vīrāḥ puruṣā *yasmin* sa vīra-puruṣo grāmaḥ 有英雄的(村庄)

3.2 不同格多财释 (*vyadhikaraṇa-bahuvrīhi*) 拆开前后词不同格, *yat* 为⑥⑦格

- ⑥ kuśo haste *yasya* sa kuśa-hastaḥ 手持草的, vajraḥ pāṇau *yasya* sa vajra-pāṇiḥ 手持金刚的
candrayēva kāntir *yasya* sa candra-kāntiḥ 光辉如月的, aśvasyēva mukhaṃ *yasya* so 'śva-mukhaḥ 有马脸的
⑦ bhaktyā puruṣā *yasmin* asau bhakti-puruṣaḥ 其处之人有虔敬的(毗湿奴天国 vaikuṇṭha)

3.3 常见后词用例

-ādi/ādyā/prabhṛti 以…为首,为始,等等: simhādi以狮为首的, rūpādi色等, ity-ādi言“…”等, putra-prabhṛti子孙等
-prāya 几乎是,像: strī-prāya 像女人, prabhāta-prāya 几乎天亮的
-para / parama / pradhāna 以…为最高,为最重要: cintā-para 陷入思虑的, strī-pradhāna 钟爱女人的
-pūrva/pramukha/purogama/puraḥsara以…为先: smīta-pūrva先笑的, prīti-pramukha友善的, māna-puraḥsara先敬的
-mātra 以…为量,仅有: aṅguṣṭha-mātra 拇指大点的, nāma-mātra 唯名的;过分后表刚刚 jāta-mātra 刚生的
-rūpa 以…为形态: acintya-rūpa 美貌不可思议的, strī-rūpa 有女人外貌的
-śeṣa 只剩下…的: smṛti-śeṣa 只剩下回忆的,死的, jīva-śeṣa 只剩命的,捡回一条命的

3.4 特例:

副+名 putreṇa saha sahaputraḥ/saputraḥ携子的, tathā-vidha这样的, su-gandhi有芳香的, dur-manas有坏心的
不定式(去 m)作前词: kartu-kāma 想做的, draṣṭu-manas 想看的

否定多财释 *nañ*: avidyamānaḥ putro *yasya* so 'putraḥ 无子;其他: nirgatā ghṛṇā *yasya* sa nir-ghṛṇaḥ 无情, vi-phala 无果

名+序数词 *sitā-tṛtīya*以Sitā为第三的, ātma-pañcama以自为第五的,五人一起(注意区分依主释 ātmanā-pañcama)

副/形/数+数词 *upa-daśāḥ/āsanna-daśa* 接近十的, *adhika-daśa* 超十的, *adūra-triṃśa* 接近30, *dvi-tra* 两三个

方位 *uttara-pūrva* 东北方的, *dakṣiṇa-pūrva* 东南方的

-ka (*samāsānta*) *nir-artha-ka* 无意义的, *bahu-māla-ka* 有多花环的;尤其当末音是 īūr 时,及 in 结尾的阴性词:
mṛta-bharṭṛ-kā nārī 死了丈夫的(女人), *sa-patnī-ka* 携夫人的, *bahu-daṇḍikā nagarī* 多隐修者的(城)

4. 副词复合词 (*avyayībhāva*) *pūrvapadārtha-pradhāna*

前为介、副词,支配后名词,整词是副词(依中性单②,末音 ā/an→am, ī/in→i, ū→u)

adhy-ātmam 自内, *anu-lomam* 随顺, *antar-giri* 山中, *a-saṃśayam* 无疑, *praty-akṣam* 眼前, *praty-aham* 每天,
pra-dakṣiṇam 向右, *bahir-grāmam* 村外, *madhye-nādi* 河中, *yathā-kāmam* 随欲, *yāvaj-jīvam* 尽寿, *sa-vinayam* 谦恭

*在副词复合词之外,很多其他复合词也有副词化用法:

-artham/-arthe/-arthena/-arthāya 为…的缘故, *smīta-pūrvam*(未语)先笑地, *rekhā-mātram* 仅一丝

七、后缀

(一) 原始后缀 *kṛt* 将动词词根变为名词性词,以下为常见者(第五章中所列分词的构成,也属此范畴)
+ a (*aC, aN, aP, Ka, Kañ, KHaC, KHaŚ, KHaL, GHa, GHañ, Ta, TaK, Da, Na, Śa*) 词根多强化: ①表施事者(karṭṛ):
√yudh→yodha战士, upa-adhi-√i→upādhyāya亲教师 ②构成阳性动作名词,表行为(bhāva): ud-√i→udaya生起,
√ji→jaya胜利, √pac→pāka烹煮 ③加于词根复合词: kumbha-kāra陶师, agni-da纵火者 ④特例:构成中性名词:
√bhī→bhaya恐惧, √yuj→yuga 轭、时代, √vrś→varṣa(也可阳性)年

+ ana 词根元音二合: ①(*NyuT, yuC, Lyu*)与某些词根构成阳性名词或形容词,表施事者: √gā→gāyana[阳]歌者,
√ru→ravaṇa[形]哭的, √vrt→vartana使转的, √nand→nandana[形]令喜的 ②(*LyuT*)与大多数词根构成中性名词,
表动作、工具、地点: √gam→gamana行走, √mṛ→maraṇa死亡, √nī→nayana眼, √dā→dāna施物, √kṛ→karaṇa工具,
kāraṇa因, √ās→āsana座位 ③(*yuC*)构成阴性动作名词: √kṛ→kāraṇā做, √bhū→bhāvanā修, √vid→vedanā受

- + **as / is / us** (属 *uṇādi*) 词根元音二合, 构成中性动作名词: √man→**manas**意, √nam→**namas**敬礼, √cit→**cetas**思, √tap→**tapas**苦行, √vac→**vacas**话, √hu→**havis**祭品, √i→**āyus**寿
- + **man** (属 *uṇādi*) 词根元音二合, 构成中性动作或抽象名词: √kr→**karman**业行, √jan→**janman**生, √dhr→**dharman**属性, √vr→**varman**铠, √vrt→**vartman**轨; 阳性词特例: √an→**ātman**我, √uṣ→**uṣman**热, √brh→**brahman**梵天
- + **tra** (*ṢtraN*) 词根元音二合, 构成中性名词, 表工具: √pā→**pātra**钵, √kṣi→**kṣetra**地, √vas→**vastra**衣, √nī→**netra**眼, √śru→**śrotra**耳, √śas→**śastra**武器, √śās→**śāstra**经典; 词性例外: √man→**mantra**[阳]谋划, √damś→**damṣṭrā**[阴]牙
- + **ti** (*KtiN*) 词根弱化, 构成阴性动作名词: √kr→**kṛti**做, √kṛt→**kīrti**称, √gam→**gati**行, √jan→**jāti**生, √drś→**drṣṭi**见, √nī→**nīti**引导, √budh→**buddhi**觉, sam-√pad→**sampatti**圆满, √man→**mati**慧, √muc→**mukti**解脱, √vṛdh→**vṛddhi**增, √yaj→**iṣṭi**祭, √sṛj→**sṛṣṭi**创造, √stu→**stuti**赞颂, √śru→**śruti**听闻, √smṛ→**smṛti**忆念
- + **ā** ①(*aN*)代替-ti与某些闭长音节词根构成阴性动作名词: √krīd→**krīdā**游戏, √pūj→**pūjā**拜, √rakṣ→**rakṣā**护, √sev→**sevā**侍; 特例: √jī→**jarā**老, √krap→**kṛpā**悲, √cit→**cintā**思, √trap→**trapā**愧, √bhid→**bhidā**裂, √mrj→**mrjā**净
②(*a*)与派生动词(除ay干)构成阴性动作名词: √kr→**cikīrṣā**想做, √pā→**pipāsā**渴, √man→**mīmāṃsā**探求
- + **u** ①(*u*)加于愿望动词构成形容词, 表施事者: √kr→**cikīrṣu**想做的, √bhaj→**bhikṣu**乞士 ②(*uN*)表施事者: √kr→**kāru**做者, √vā→**vāyu**风, √sādh→**sādhū**好
- + **aka** (*NvuL, vuN, vuN, ṢvuN*) 词根i、u二合a三合, 尾元音三合, 尾音ā加y, 表施事者, 有时有“善于”义(阴-ikā): √kr→**kāraka**做者, √dā→**dāyaka**施主, **dāyikā**女施主, √nrt→**nartaka**舞者, √khād→**khādaka**吃者, √nī→**nāyaka**导师
- + **in** (*NinI, inI*) 表施事者, 常代替aka加于有前缀的动词, 词根元音变化如同aka: abhi-√bhāṣ→**abhibhāṣin**说的, upa-√jīv→**upajīvin**依赖的, saha-√car→**sahacārin**同行, √bhū→**bhāvin**将有的, √yudh→**yodhin**兵, √rakṣ→**rakṣin**保护者
- + **tr** (*trN, trC*) 词根元音二合, 表施事者: √kr→**kartr**做者, √dā→**dātṛ**施者, √vac→**vaktṛ**说者, √bhr→**bhartṛ**负者, 丈夫
- + **零词缀**(*kvīn, kvip*) √diṣ→**diś**[阴]方向, √bhī→**bhī**[阴]恐惧, √yudh→**yudh**[阳]战士, [阴]战斗

(二) 派生后缀 *taddhita* 加在名词性词之后, 派生出新的意义, 用词外连声, 以下为常见者

- + **a** (*aC, aN, aN, a*) 首音节三合: ①表儿子, 后裔: putra→**pautra**孙子, Vasudeva→**Vāsudeva** V°之子, 黑天, Kuru→**Kaurava**俱卢族后裔 ②表属于、有关、抽象性: pura→**paura**城民, deva→**daiva**天神的, [中]天命, vyākaraṇa→**vaiyākaraṇa**语法学家, pṛthivī→**pārthiva**国王, yuvan→**yauvana**[中]青春, mitra→**maitra**慈
- + **ya** (*yaK, yaT, yaN, Nya*) ①首音节常三合, 构成中性抽象名词: akimcana→**ākimcanya**无所有, daridra→**dāridrya**穷, vīra→**vīrya**勇, dhīra→**dhairya**坚毅, sakhi→**sakhya**友谊 ②首音节三合, 表子嗣: Aditi→**Āditya** A°之子 ③首音不三合, 构成形容词, 表相关: div→**divya**天的, brahman→**brahmaṇya**虔诚的
- + **tva / tā** (*taL*) 分别构成中性、阴性名词, 表抽象性: **sat-tva**存在, **amṛta-tva**不朽性, **śūnya-tā**空性, **tatha-tā**真如
- + **tara** (*taraP*) / **tama** (*tamaP*) 加于形容词的阳性中干或弱干, 构成比较、最高级: **dhīmat-tara/-tama**更/最聪明
- + **īyas** (*īyasUN*) / **iṣṭha** (*iṣṭhaN*) 加于形容词(多u、ra收尾)特定的词基, 常二合, 构成比较、最高级: laghu轻→**laghīyas/laghiṣṭha**, guru重→**garīyas/gariṣṭha**, dūra远→**davīyas/daviṣṭha**; 特例: +yas: priya亲爱→**preyas/ preṣṭha**, bhūri多→**bhūyas/bhūiṣṭha**; 原级缺失: 优**śreyas/śreṣṭha**, 年轻**kaniyas/kaniṣṭha**, 老**jyāyas/jyeṣṭha**
- + **iman** (*imanIC*) 加于形容词(变如加īyas), 构成阳性抽象名词: guru重→**gariman**, mahat大→**mahiman**
- + **mat** (*matUP*) / **vat** 加于名词构成形容词, 表拥有、以之为特征, 末音为ā或次末音为a的名词加vat, 其余加mat: **tyāga-vat**慷慨, **dhana-vat**有钱, **bala-vat**有力, **rūpa-vat**美貌, **āyus-mat**长寿, **dhī-mat**有智, **buddhi-mat**有知
- + **in** (*inI*) / **vin** / **min** 加于名词构成形容词, 表拥有、以之为特征, ā收尾词加in, as收尾词加vin, 特例加min: **dhan-in**有钱, **padm-ini**莲池, **bal-in**有力, **mantr-in**大臣, **tapas-vin**苦行者, **vāc**→**vāgmin**善谈, **sva**→**svāmin**主人
- + **ika**: 首音节三合, 构成形容词, 表相关: **aśva**→**āśvika**关于马, **vasanta**→**vāsantika**春天的, **anvikṣā**→**anvikṣikī**探求
- + **ka** (*kaN*) ①首音节常三合, 表属于、关于, 可形成中性抽象名词: pitṛ→**paitṛka**父方的, **avaśya**→**āvaśyaka**必然的, [中]必然性 ②首音节不三合, 表小、亲昵或蔑视: **mūṣa-ka**小鼠, **vṛkṣa-ka**小树, **aśva-ka**劣马, **putra-ka**爱子
- + **īya** ①(*cha*)构成形容词, 表属于: **madīya**属于我的 ②(*chaN*)首音节三合构成形容词: **Pāṇinīya**波你尼学派的
- + **īna** (*kha, khāi*) 首音节常三合, 构成形容词, 表属于、相关、有益于: **tila**→**tailina**芝麻地, **grāma**→**grāmīna**村野的, **ātman**→**ātmanīna**有益于自己的, **kula**→**kulīna**望族的, **prāñc**→**prācīna**东方的
- + **maya** (*mayaT*): 加于名词构成形容词, 表所造、所构成, 阴-ī: **kāṣṭha-maya**木制的, **hiraṇ**→**hiraṇya-maya**金制的
- + **vat** 加于名词构成副词, 表像、犹如: **mitra-vat**像朋友, **āditya-vat**像太阳

(三) 阴性后缀 *stripratyaya*

- + **ā** (*TāP, DāP, CāP*) 加于大多数以a收尾的词: **bāla**男孩→**bālā**女孩, **nava**[形]新的→**navā**
- + **ī** (*NīP, NīṢ, Nīn*) ①加于某些a收尾词: **deva**→**devī**女神 ②加于某些u收尾形容词: **tanu**瘦→**tanvī** ③加于-tr作者名词(非亲属): **dātṛ**施主→**dātṛī** ④加于辅音收尾词(弱干): **balin**有力→**balinī**, **mahat**大→**mahatī** ⑤加于首音三合的形容词: **gaura**白→**gaurī**, **bhārata**婆罗多族的→**bhārati** ⑥特例: **yuvan**年轻→**yuvati**, **pati**夫→**patnī**妻, **pīvan**胖→**pīvari**
- 以i、u收尾的词可以直接作阴性, 但有时也用长音: **sakhi**友→**sakhī**女友, **babhru**褐色→**babhrū**

八、格律 *chandas*

概念 *akṣara*: 字, 音节; *guru* (ga): 一长音节 (dum); *laghu* (la): 短音节 (da); *yati*: / 停顿。音群口诀: **yamātārājabhānasalagāḥ**
音群 (*gaṇa/trika*) **ma: --- na: ∪∪∪ bha: -∪∪ ya: ∪-- ja: ∪-- ra: -∪- sa: ∪∪- ta: ---**
*颂句末音均可长可短 **表数词汇 (*bhūtasamkhyā*): ambudhi 4, aśva 7, naga 7, bhogin 8, rasa 6, rudra 11, loka 7, veda 4, muni 7, sūrya 12, haya 7

(一) 计字颂 *akṣara-cchandas / vṛtta* 固定个数的音节依长短不同构成格律

1. 平四句 *samacatuṣpadī / samavṛtta* 总称(括号中为每句字数): Pratiṣṭhā (4), Supratiṣṭhā (5), Gāyatrī (6), Uṣṇī (7), Anuṣṭubh (8), Bṛhatī (9), Paṃkti (10), Triṣṭubh (11), Jagatī (12), Atijagatī (13), Śakvarī (14), Atiśakvarī (15), Aṣṭī (16), Atyaṣṭī (17), Dhṛti (18), Atidhṛti (19), Kṛti (20), Prakṛti (21), Akṛti (22), Vikṛti (23), Saṃkṛti (24), Abhikṛti/Atikṛti (25), Utkṛti (26), Daṇḍaka (27)

1.1 *Anuṣṭubh / Śloka* 4 × 8 *akṣara* *x x 表除 ∪∪ 之外皆可。y y y 表除 ∪∪ 和 --- 之外皆可
两句 (*pāda ab/cd*) 规则形 (*pathyā*): ≡ **x x ≡ ∪ - - ≡ ≡ y y y ∪ - ∪ ≡ |**

变体 (*vīpulā*): 奇数句 (*pāda a, c*) 可如下

na-vīpulā: ≡ x x - ∪ ∪ ∪ ≡ ; bha-vīpulā: ≡ - ∪ - - ∪ ∪ ≡ (罕: ≡ - - - / - ∪ ∪ ≡)

ma-vīpulā: ≡ - ∪ - - / - - ≡ ; ra-vīpulā: ≡ x x - / - ∪ - ≡ ; 古体(吠陀): ≡ x x ≡ ∪ - ∪ ≡

1.2 *Triṣṭubh* 4 × 11 *akṣara*

Indirā: ∪∪∪ -∪- -∪- ∪- (n r r l g) *nararalair gurāv Indirā matā*

Indravajrā: -∪- -∪- ∪-∪ -∪- (t t j g g) *syād Indravajrā yadi tau jagau gaḥ*

Upendravajrā: ∪-∪ -∪- ∪-∪ -∪- (j t j g g) *Upendravajrā jatajās tato gau*

Upajāti: Indravajrā 与 Upendravajrā 的混合体(即第一音节可长可短)

Dodhaka: -∪- -∪- -∪- -∪- (b h b h g g) *Dodhakam icchati bhātritayād gau*

Rathoddhatā: -∪- ∪∪∪ -∪- ∪- (r n r l g) *rān narāv iha Rathoddhatā lagau*

Śālinī: --- - / - ∪ -∪- -∪- (m t t g g, 4/7) *māt tau gau cet, Śālinī vedalokaiḥ*

Svāgatā: -∪- ∪∪∪ -∪- -∪- (r n b h g g) *Svāgatā ranabhaḡair guruṇā ca*

1.3 *Jagatī* 4 × 12 *akṣara*

Indravamśā: --- ∪-∪ ∪-∪ ∪-∪ --- (t t j r) *syād Indravamśā tatajai rasamyuktaiḥ*

Vamśastha(vīla): ∪-∪ -∪- ∪-∪ -∪- (j t j r) *vadanti Vamśasthavīlam jatau jarau*

Vamśamālā: Indravamśā 与 Vamśastha 的混合体(即第一音节可长可短)

Drutavilambita: ∪∪∪ -∪- ∪-∪ -∪- (n b h b h r) *Drutavilambitam āha nabhau bhārau*

Sragviṇī: -∪- -∪- -∪- -∪- (r r r r) *kīrtitaiśā catūrephikā Sragviṇī*

1.4 其他

Vasantatīlakā (4 × 14): -∪- -∪- ∪-∪ ∪-∪ --- (t b h j j g g) *geyā Vasantatīlakā tabhajā jagau gaḥ*

Mālinī (4 × 15): ∪∪∪ ∪∪∪ --- / - ∪-∪ ∪-∪ --- (n n m y y, 8/7) *nanamayayayutēyaṃ Mālinī bhogilokaiḥ*

Śikhariṇī (4 × 17): ∪-∪ -∪- -∪- ∪-∪ -∪- ∪-∪ --- (y m n s b h l g, 6/11)
 rasai rudraiś chinnā yamanasabhalā gaḥ Śikhariṇī

Hariṇī (4 × 17): ∪∪∪ ∪∪- / -∪- - / ∪- ∪-∪ ∪-∪ --- (n s m r s l g, 6/4/7)
 nasamarasalā gaḥ ṣaḍvedair hayair Hariṇī matā

Mandākrāntā (4 × 17): --- - / ∪∪ ∪∪∪ - / - ∪-∪ --- (m b h n t t g g, 4/6/7)
 Mandākrāntāmbudhīrasanaḡair mo bhānau tau ḡayugmam

Śārdūlavikrīḍita (4 × 19): --- ∪-∪ ∪-∪ ∪-∪ / -∪- --- (m s j s t t g, 12/7)
 sūryāśvair yadi māt saḡau satatagāḥ Śārdūlavikrīḍitam

Sragdharā (4 × 21): --- -∪- - / ∪∪ ∪∪∪ ∪- / - ∪-∪ --- (m r b h n y y, 7/7/7)
 mrahbnair yānāḡ trayeṇa trimuniyatīyutā Sragdharā kīrtitēyam

2. 半平四句 *ardhasamacatuṣpadī / ardhasamavṛtta* *括号中为只有偶数句出现的音节

Aparavaktra (11/12): ∪∪∪(-)∪∪-∪∪- (n n r l g / n j j r)

Vīyoginī / Sundarī (11/12): ∪∪-(-)∪∪-∪∪- (s s j g / s b h r l g)

Śīsulīlā / Mālabhāriṇī (11/12): ∪∪-(-)∪∪-∪∪- (s s j g g / s b h r y)

Puṣpitāgrā (12/13): ∪∪∪(-)∪∪-∪∪- (n n r y / n j j r g)

3. 不平四句 *viṣamavṛtta*

Udgatā (10/10/11/13):

∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪- (s j s l) ∪∪∪∪∪∪∪∪∪∪-∪-∪- (n s j g) | -∪∪∪∪∪∪∪∪∪∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪- (b h n j l g) ∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪-∪- (s j s j g) ||

(二) 计量颂 *mātrā-chandas / jāti* 1 *gaṇa* 音步 = 4 *mātrā* 音时

Āryā / Gāthā:	<i>gaṇa</i> :	1	2	3	4	5	6	7	7.5
	<i>pāda ab</i> :	∪∪∪∪	∪∪∪∪	∪∪∪∪ /	∪∪∪∪	∪∪∪∪	∪∪∪∪	∪∪∪∪	-
	<i>pāda cd</i> :	..	..	.. /	..	..	∪	..	..

Āryā 系格律(缩减处均为 *gaṇa* 6, 各 *gaṇa* 的结构要求均相同): **Āryā:** 12/18 + 12/15 *mātrā*; **Gīti:** 12/18+12/18;

Upagīti: 12/15+12/15; **Udgīti:** 12/15+12/18; **Āryagīti / Skandhaka** 12/20+12/20 (*gaṇa* 8 为 - - 或 ∪ ∪ -)

* Āryā 系格律有时也称 *gaṇa-cchandas*, 以区别于其他 *mātrā-chandas*, 例如 *Vaitāliya*, *Aupacchandāsaka*, 此处略。